Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

...етэмнай 1921 оной ...кабриин 21-һээ гарана | № 146 (14166) | 1973 оной июниин 23, суббото | Сэн 2 мүнгэн

МАЛАЙ АШАГ ШЭМЭ—ТЭЖЭЭЛЬЭЭ

КПСС-эй обкомдо, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ

1973 ОНДО ТЭЖЭЭЛ БЭЛЭДХЭЛГЭ ДЭЭШЭЛҮҮЛХЭ БА ШАНАРЫЕНЬ ҺАЙЖАРУУЛХА ТАЛААР БЭШҮҮРЭЙ АЙМАГАЙ КОЛХОЗ, СОВХОЗУУДАЙ ХЭМЖЭЭ ЯБУУЛГАНУУД ТУХАЙ

Татарай АССР-эй колхоз, совхозуудай жэшээ...ээр һайн шанартай тэжээл ехээр бэлэдхэжэ, ...973—1974 онуудай малай үбэлжэлгые сүм ханга...ын түлөө социалис мүрысөөндэ оролсоһон Бэшүү...эй аймагай колхоз, совхозуудай хэмжээ ябуулга...уд һайшаагдаба.

Бэшүүрэй аймагай колхоз, совхозуудай хараал...ан хэмжээ ябуулгануудые хүдөө ажахын хүдэл...эрилэгшэдэй дунда зүбшэн хэлсэлгэ эмхидхэжэ. ...эжээл ехээр бэлэдхэжэ абаха талаар хэмжээнүү...ые нэмэжэ хараалаад, тэдэнээ бэелүүлхэ, энэ ...эрэгтэ бүхы колхознигуудые, совхозуудай, хүдөө ...жахын бусад предприятинуудай хүдэлмэришэдые хабаадуулхаар хүдөө ажахын министерство, совхозуудай нэгэдэл, мелиораци ба уһанай ажахын министерство, «Сельхозтехникын» республиканска нэгэдэл, хүдөө ажахын трестнүүд, КПСС-эй райкомууд, аймгүйсэдкомууд, колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд ба партийна организацинууд уялгалагдаба.

Һайн шанартай тэжээл ехээр бэлэдхэхэ талаар дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй ябасые үргэнөөр харуулжа байхаар республикын ба аймагуудай газетэнүүдэй редакцинууд, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй телевидени ба радио дамжуулгын комитет уялгалагдаа.

1973 ОНДО МАЛАЙ ТЭЖЭЭЛ ЕХЭЭР БЭЛЭДХЭХЭ БА ШАНАРЫЕНЬ НАЙЖАРУУЛХА ТАЛААР БЭШҮҮРЭЙ АЙМАГАЙ КОЛХОЗ СОВХОЗУУДАЙ ХЭМЖЭЭ ЯБУУЛГАНУУД

Бэшүүрэй аймагай хүдөө ...ахын хүдэлмэрилэгшэд ...ы ажалай продуктнуудай, ...ооһо таряа болон газар та...лангай бусад продуктнуу...й үйлэдбэри дээшэлүүл...н түлөө Бүхэсоюзна со...алис мүрысөөндэ оролсон, ...73 ондо дээшэлүүлэгдэһэн ...лга абаба.

Мал ажалай хүдэлмэрилэг...эд мяха 52,6 мянган цент...р, һү—115,0 мянган, ноо...—3,9 мянган центнер, 3 ...ллион үндэгэ үйлэдбэрил... гэжэ хараалба. Мал болон ...бүү 46,5 мянган центнер, ...—88,0 мянган, нооһо—4,0 ...нган центнер, 2500 мянган ...дэгэ гүрэндэ худалдаха гэ... гү, али нёдондонойхиһоо ...ган 4,3 мянган центне...эр, һүн—500 центнерээр, ...оһон—250 центнерээр, үн...гэн—900 мянгаар ехэ бо...о. Нэгэ үнеэнһээ 1920 ...лограмм һү һааха, нэгэ ...нинһоо 3,5 килограмм ноо... хайшалха, нэгэ тахяаһаа ...0, нэгэ галууһаа 40 хү...тэр үндэгэ абаха.

Эдэ уялгануудые дүүргэ...н тула колхоз болон сов...зууд ороoһото ба тэжээлэй ...рамалнуудай ургаса дээ...лүүлхэ, тарянай талмайн ...баарилые саашадань һай...руулха, уһалагдадаг бэл...эрн байгуулха, тэжээл бэ...дхэхэ ба хадагалха хэрэг... түрүү технологи нэбтэ...үлхэ талаар хэмжээ ябуул...нуудые бэелүүлжэ байна.

Бэшүүрэй тарьяашад 1973 ...до ороoһото ба ороoһото-...бово ургамалнуудай гек...р бүриһөө 13,5 центнер ...гаса абажа, бүхыдэнь 780 ...нган центнертэ хүргэхэ ...э гү, али нёдондонойхи...о 242 мянган центнер ехэ ...гаса абажа, гүрэндэ 180 ...нган центнерһээ бага бэшэ ...ря худалдаха гэжэ шиидэ... Энэ зорилгоор тарьянай ...ы талмай 2250 гектараар ...эдхэгдөө, тэрэ тоодо ороо...о ба ороoһото-бобово ур...алнуудай талмай 1680 ...тараар, ороoһото урга...луудта сэбэр паар, нама...й паар һайнаар бэлдэгдэ...н байгаа, 128 мянган тон... наг шэбхэ оруулагдаһан ...энь нёдондонойхиһоо 25 ...ган тонноор ехэ, 1,7 мян... тонно минеральна үтэг...үлгэ оруулха түсэбөө 2,3 ...гада хүргөө. 11,2 мянган ...тар хахалагдаһан газар ...лагдаа, үшөө 580 гектар ...лагдаха. Тарилга һайн ...нартай үрэһөөр хэгдээ, ...оһото ургамалайнь үрэһэ... 80 процент тарилгын ...арай I, II классай бай...

Энэ жэлдэ тарьянай урга...н хойноһоо харууһалга ...йнаар хэгдэхэ. 21420 гек...рта буртаг үбһэ усадхаха ...илгоор химическэ бодос хэрэглэгдэхэ, тэрэ тоодо самолёдоор 17440 гектарта.

Хамаг малаа шүүһэтэ тэжээлээр гүйсэд хангаха зорилгоор аймагай ажахынууд кукуруза тарилгаяа 7,5 мянган гектарта хүргэһэн гэхэ гү, али нёдондонойхиһоо 570 гектараар ехые таринхай. Гектар бүриһөө кукурузын 160 центнер эшэ набшаһа хуряаха гэжэ хараалагдана. Тиин 1972 онойхиһоо 96 мянган тонно силос ехээр гэхэ гү, али 1,6 дахинаар дээшэлүүлхэ арга олдохо байна. 780 гектар газарта корнеплод, гол түлэб үндэр ургаса үгэдэг куузику таригдаһан. Тэрэнэй ургасань нэгэ гектарһаа 330 центнертэ хүрэдэг, бүхыдэнь 26,0 мянган тонно ургаса хуряажа, нёдондонойхиһоо 4 дахинаар дээшэлүүлхэ юм. Энэ зорилгоор тэжээлэй корнеплодууд уһалагдадаг газарта таригдажа, хүрьһэндэнь 2,7 мянган тонно наг шэбхэ, минеральна 167 тонно үтэгжүүлгэ оруулагдаа, ургасынь эдеэшэтэр зурууд хоорондуурнь 2—3-һаа үсөөн бэшэ уһалагдажа, буртаг үбһэнһөө сэбэрлэгдэхэ байна.

Малда тэжээлэй белок ехээр үйлэдбэрилдэг болохын тула колхоз, совхозуудта горохой, олон жэлэй ногооной тарилгын талмай горитойгоор үргэдхэгдөө. Гол түлэб сэбэр паарай 1980 гектарта горох таригдаа. Мал бэлшээхэ ба эртын силос дарахын тула 6 мянган гектарта ороoһото ургамалай холисо таригданхай. Олон жэлэй ногоогоор таригдаһан талмайн ниитэ хэмжээн 2 мянган гектарта хүргэгдэжэ, 1972 онойхиһоо 500 гектараар дээшэлбэ. Ногооной таригдаһан газарта 50 тонно минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдажа, 450 гектар уһалагдаад байна. Эдэ бүгэдэ нэгэ гектар бүриһөө олон жэлэй ногооной 13,9 центнер ургаса абаха арга олгохо зэргэтэй.

Колхоз болон совхозууд нуга сабшаландаа ехэ анхарал хандуулна. Сабшалангай гектар бүриһөө 18,7 центнер үбһэ хуряажа, ургасынь ниитэ хэмжээе 20,2 мянган тоннодо хүргэхэ гү, али үнгэрһэн жэлэйхиһээ 7 мянган тонноор дээшэлүүлхэ. Сабшалан дээрэ 44,7 мянган тонно наг шэбхэ гаргагдажа, 1,2 мянган тонно минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдажа, 7,8 мянган гектар сабшалан уһалагданхай.

Сабшалангай хүрьһэ һайжаруулха талаар ехэ хүдэлмэри хэгдэжэ байна. 133 гектарай һөөг бургааһан сэбэрлэгдэһэн, 120 гектарай болдог жэгдэлэгдэһэн, 2,3 мянган гектар сабшалан борнойлогдоһон ба соологдоһон, 6,3 мянган гектар сабшалан шулуу шохойһоо сэбэрлэгдэһэн байна. 10 мянган гектар сабшалангай ургасын гаража байха үедэ нэгэдэхи, хоёрдохи уһалуури хэхээр, 1,3 мянган гектар сабшалан үндэһөөрнь һайжаруулха, 500 гектарта үтэг хэхэ хүдэлмэри хараалагдана.

Сабшалан дээрэ хэгдэхээр хараалагдаһан эдэ бүхы хүдэлмэринүүдые дүүргэхын тула аймагай колхоз болон совхозуудта луговодуудай 74 звено байгуулагданхай.

Тэжээлэй нөөсэ дээшэлүүлхэ зорилгоор гансахан таригдаһан ногоон бэшэ, сабшалангай, ойн соорхойн, харгын захаархи, голой эрье тохойн бүхы ногоон сабшагдан абтаха, тэрэшэлэн малай тэжээлдэ тарьялангай полиин үлэгдэл, хартаабхын эшэ ба овощой бусад үлэгдэл сүм хэрэглэгдэхэ.

Эхэ хониндо 1 центнер хүртэхөөр 6,9 мянган тонно набшаһата тэжээл, 250 центнер мүшэрэй гурил бэлэдхэгдэхээр түсэблэгдэнэ. 785 гектар талмай дээрэ олон жэлдэ хэрэглэгдэхэ һайжаруулагдаһан бэлшээриин барилга хэгдэжэ байна. Энэ бэлшээриин бүхы талмай уһалагдаад, минеральна үтэгжүүлгэ хэгдэнхэй.

Ниитын малда тэжээлэй найдамтай һайн бааза байгуулха хэрэгтэ тэжээлэй шанар ехэхэн үүргэ дүүргэхэ байна. Ороoһо тарьяа ба үбһэ хуряалгын болзорые шадал соогоо түргэдхэхэ, тэжээл һайнаар хадагалха хэмжээнүүд хараалагдаа.

Тэжээл бэлэдхэлгын түрүү технологи үргэнөөр хэрэглэгдэхэ юм. Үнгэрһэн жэлдэ 1470 тонно сенаж дарагдаһан һаа, энэ жэлдэ тэрэниие 3,8 мянган тоннодо хүргэхөөр, витаминтай ногооной 1,7 мянган тонно гурил үйлэдбэрилхөөр гэхэ гү, али 1972 онойхиһоо 670 тонноор ехые бэлэдхэхээр хараалагдана. Витамин элбэгтэй ногооной гурил гаргадаг АВМ-0,4 маркын бүхы агрегадуудые түхэреэн сүүдхэ соо хүдэлгэжэ ,нэгэ агрегадай бүтээсые 500 тоннодо хүргэхэ. Витаминтай ногооной гурил бэлэдхэхэ хэрэгтэ бии байһан бүхы сушилканууд хэрэглэгдэхэ. Үбһэ тюг болгон уяха арга хаа хаанагүй хэрэглэхэ. Уягдаһан үбһэнэй ниитэ хэмжээн 9,4 мянган тоннодо хүргэгдэхэ. Вентиляторaар хатаагадаһан 750 тонно витаминтай үбһэн бэлэдхэгдэхэ.

Силос даралга заатагүй мочевинын холисотойгоор хэгдэхэ, силосэй хэмжээе ехэ болгохо ба шанарыень һайжаруулха зорилгоор кукурузын набша намаатай һолоомо холихо байна.

Мүнөө колхоз совхозуудта силос дараха траншей, ногооной гурил хадагалха һарабша бэлдэгдэнэ. Тэжээл бэлдэлгын эхилтэр 2,7 мянган тонно силосэй багтаамжатай ханалагдаһан траншей, 200 тонно ногооной гурилай склад нэмэжэ баригдаха. Уягдангүйгөөр үлэһэн бүхы үбһэн шарга дээрэ һүрилэг дэхэ юм.

Бүдүүн ба холимол тэжээл заатагүй буйлуулагдан малда үгтэхэ. Һолоомо жэжэлээд, ууралаар дэбтээгээд, холимол тэжээлые дрожжоор эһээхэдэ тэжээлэй шэмэ шүүһэ дээшэлүүлхэ, малай дуратайгаар эдихэ арга олгоно.

Хараалагдаһан хэмжээнүүдые дүүргээд байбал, үнгэрһэн малай үбэлжэлгын үедэ 37,8 мянган тонно тэжээлэй единицитэй байһан һаа, 1973 ондо тэрэнээ 74,0 мянган тоннодо хүргэхэ гэхэ гү, али малай условно нэгэ толгойдо 16,7 центнер тэжээлэй единицитэй болохо арга олгоно. Тэжээлэй 1 единицын малай бэедэ шэнгэхэ протеинэй нёдондо жэлдэ 67 грамм байгаа һаа, мүнөө 90 грамм хүрэтэр дээшэлхэ.

Колхознигуудай, совхозуудай хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай хубиин мал хангахын тула 5,9 мянган тонно бүдүүн тэжээл үгтэхөөр хараалагдана.

Аймагай ажахынуудта үбһэ, силосэй ургамал хуряалгын машина болон комбайнуудые, ногооной гурил гаргадаг агрегадуудые, транспортна хэрэгсэл, тэжээл буйлуулгада хэрэгтэй бүхы техникэ заһабарилха хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдажа захалаа.

Тэжээл бэлэдхэлгэ дээрэ шалгарһан ажалай түрүүшүүлые моральна ба материальна талаар урмашуулха хэмжээнүүд хараалагданхай.

Тэжээл бэлэдхэлгэ дээрэ хэгдэһэн хүдэлмэриин шанарай, мүн болзорыень хороoһоной түлөө ажалай шэнэ түлөөһэн хараалагдана.

Тэжээл бэлэдхэлгын, ороoһо тарьяа, тэжээлэй ургамалнуудые хуряалгын үедэ политинформаторнууд, агитаторнууд, автолавка, нүүдэл кино, библиотекэнүүд саг үргэлжэ хүдэлхэ.

Мүрысөөнэй дүн таба хоноод лэ гаргагдан, ханын газетэ, «Сахилгаан хуудаһанда» ба аймагай «Бичурский хлебороб» газетэдэ толилогдон, олоной дунда мэдээсэгдэжэ байха. 1973 ондо тэжээл бэлэдхэлгые дээшэлүүлхэ ба шанарыень һайжаруулхын түлөө социалис мүрысөөндэ илагшадта барюулагдаха КПСС-эй райкомой ба аймгүйсэдкомой дамжуулгын Улаан туг бии болгогдобо.

СОВЕТ-АМЕРИКАН ДОКУМЕНТНҮҮДТЭ ГАР ТАБИГДАБА

ВАШИНГТОН. (ТАСС). ...ай тусхай корр). Совет-Американ документнүүдтэ Сагаан байшан соо июниин 21-дэ баярай оршон байдалда гар табигдаба.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежневые, США-гай Президент Р. Никсониие суглаашад удаан саг соо альга ташан угтаа.

Атомай хүсые амгалан ёһоор хэрэглэхэ талаар научно-техническэ харилсаа холбоон тухай Совет Социалис Республикануудай Союзай ба Америкын Холбоото Штадуудай хоорондохи хэлсээндэ Совет Социалис Республикануудай Союзай зүгһөө КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежнев, Америкын Холбоото Штадуудай зүгһөө США-гай Президент Ричард М. Никсон гар табяа.

«Стратегическэ добтолхы зэбсэгүүдые саашадань хизаарлаха тухай хэлсээнүүдэй шухала гол ёһонууд» гэжэ документдэ Советскэ Союзай зүгһөө Л. И. Брежнев, Холбоото Штадуудай зүгһөө Р. Никсон гар табиһан байна.

Документнүүдтэ гар табилгын үедэ совет талаһаа СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыко, СССР-эй Гадаадын худалдаа наймаанай министр Н. С. Патоличев, Гражданска авиацийн министр Б. П. Бугаев, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин туһалагшанар Г. Э. Цуканов. А. М. Александров, СССР-һээ США-да байдаг элшэн сайд А. Ф. Добрынин. ТАСС-ай Генеральна директор Л. М. Замятин, СССР-эй Наукануудай академиин США-е шэнжэлдэг институдай директор Г. А. Арбатов, СССР-эй МИД-эй коллегиин гэшүүн Г. М. Корниенко, бусад тусхай тушаалта хүнүүд байлсаа.

Американ талаһаа США-гай Вице-Президент С. Агню, Гүрэнэй секретарь У. Роджерс. Национальна президентын туһалагша аюулгүй байдалай талаар Г. Киссинджер, Дотоодын хэрэгүүдэй талаар президентын туһалагша М. Лэйрд, Финансын министр Дж. Шульц, Худалдаа наймаанай министр Ф. Дент, США-гай правительствын бусад гэшүүд, конгрессэй ударидагшад, сенадай комиссинуудай гэшүүд, конгрессменүүд, Сагаан байшангай ба Гүрэнэй департаментын хүдэлмэрилэгшэд байлсаба.

Совет-американ документнүүдтэ гар табилга телевидени ба радиогоор үргэнөөр дамжуулагдаа.

Л. И. БРЕЖНЕВ Р. НИКСОН ХОЁРОЙ ХЭЛСЭЭНҮҮД

ВАШИНГТОН. (ТАСС). США-гай Президент Р. Никсонтэй КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин хэлсээнүүд Кэмп-Дэвидтэ июниин 21-дэ үргэлжэлүүлэгдээ.

Уласхоорондын мүнөөнэй байдалай хэдэ хэдэн шухала асуудалнууд хаража үзэгдэһэн байна.

Хэлсээнүүд таатай һайн оршон байдалда үнгэрөө.

СТРАТЕГИЧЕСКЭ ДОБТОЛХЫ ЗЭБСЭГҮҮДЫЕ СААШАДАНЬ ХИЗААРЛАХА ТУХАЙ ХЭЛСЭЭНҮҮДЭЙ ШУХАЛА ГОЛ ЁҺОНУУД

КПСС-эй Центральна Комитедэй Генеральна Секретарь Л. И. Брежнев, Америкын Холбоото Штадуудай Президент Ричард Никсон,

стратегическэ буу зэбсэгүүдые саашадань хизаарлаха тухай асуудал, мүн боложо байһан хэлсээнүүдэй урагшатай байһые али бүхы талаһаань хаража үзөөд,

стратегическэ зэбсэгүүдые хизаарлаха талаар саашанхи хэмжээнүүдые шадаал һаа түргэнөөр баталан абалта ядерна дайнай һүжэрхэ аюул бага болгохо, уласхоорондын эб найрамдал ба аюулгүй байдал бэхижүүлхэ хэрэгтэ ехэ туһа нэмэри болохо һэн гэжэ этигэдэг байһанаа лаблаад,

доро дурсагдаһан тухай үгээ ойлголсоо:

Нэгэдэхи. Стратегическэ добтолхы зэбсэгүүдые хизаарлаха талаар бүри хүсэд хэмжээнүүдые абаха, тэрэшэлэн СССР-эй ба США-гай хоорондо 1972 оной майн 29-дэ Москвада баталагдаһан харилсаануудай үндэһэ һууринуудые, мүн стратегическэ добтолхы зэбсэгүүдые хизаарлаха талаар зарим хэмжээнүүд тухай СССР-эй ба США-гай хоорондо 1972 оной майн 26-да баталагдаһан саг зуурын хэлсээе хараада абан, эдэ зэбсэгүүдые саашадань хизаарлаха тухай саг үргэлжын хэлсээ баталхын тулада хоёр тала хөөрэлдөөнүүдээ бүри эдэбхитэйгээр үргэлжэлүүлхэ байна.

Стратегическэ добтолхы зэбсэгүүдые хизаарлаха талаар бүри хүсэд хэмжээнүүд тухай саг үргэлжын хэлсээнэй дүримүүдые хараалжа, 1974 ондо баталха зорилгоор хоёр тала мүнөө жэлдэ горитой оролдолго гаргаха.

Хоёрдохи. Стратегическэ добтолхы зэбсэгүүдые хизаарлаха талаар шэнэ хэлсээн 1972 оной майда Москвада баталагдаһан совет-американ документнүүдэй, мүн 1973 оной июньдэ Вашингтондо баталагдаһан хэлсээнүүдэй гол ёһонуудта үндэһэлхэ, илангаяа хоёр тала хадаа али алинайнгаа аб адли аюулгүй байха эрмэлзэлгые мэдэрхэ, нэгэ талын элитээр гү, али далдаар булюу байдалтай болохо гэһэн һэдэлгэнүүд СССР США хоёрой хоорондо амгалан ёһоной харилсаа бэхижүүлгэтэй тааралдахагүй гэжэ мэдэрэлгые хоёр тала хүтэлбэри болгохо.

Гурбадахи. Стратегическэ зэбсэгүүд тоогой талаар, мүн шанарыень нарижуулан һайжаруулгын талаар хизаарлагдаха ёһотой.

Дүрбэдэхи. Стратегическэ добтолхы зэбсэгүүдые хизаарлалга национальна техническэ оньһото хэрэгсэлнүүдээр хинагдажа байха болоно.

Табадахи. Стратегическэ добтолхы зэбсэгүүдые шэнэдхэхэ ба һэлгэхэ ябадал баталагдаһан хэлсээнүүд дотор табигдаһан эрилтэнүүдые сахин, шиидхэгдэжэ болохо юм.

Зургаадахи. Стратегическэ добтолхы зэбсэгүүдые хизаарлаха бүри хүсэд хэмжээнүүд тухай саг үргэлжын хэлсээнэй баталагдатар хоёр тала хадаа 1972 оной майн 26-най саг зуурын хэлсээндэ нэмэлтэ болгон тус тус хэмжээнүүдэй талаар хэлсээ баталхаар бэлэн байна.

Долоодохи. Хиналта доро байһан ядерна зэбсэгүүдые гэнтын ушараар гү, али зүбшөөлгүйгөөр хэрэглэхэ ябадал зайсуулха талаар эмхидхэлэй ба техническэ шухала хэмжээнүүдые али али тала СССР США хоёрой хоорондо 1971 оной сентябриин 30-да баталагдаһан хэлсээнэй ёһоор саашадаа абаха байна.

Совет Социалис Республикануудай Союзай зүгһөө Л. И. БРЕЖНЕВ, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь.	**Америкын Холбоото Штадуудай зүгһөө Ричард М. НИКСОН, Америкын Холбоото Штадуудай Президент.**

Вашингтон город, 1973 оной июниин 21.

АЛДАРТА ОЙН ХҮНДЭЛЭЛДЭ

Николай Иванович Тайшихин 1958 ондо механизаторай курса дүүргэһэн юм. Тэрэ гэһээр лэ Улаан-Үдын аймагай Ивалгын туршалга-үйлэдбэриин ажахын хоёрдохи отделенидэ хүдэлнэ. Мүнөө энэ нүхэр һайжаруулагдаһан бэлшээри харууһална. Байгша оной апрелиин 5-һаа 26 болотор 68 гектар бэлшээриие түрүүшынхеэ уһалһан юм. Эдэ үдэрнүүдтэ тэрэнээ хоёрдохиёо уһалжа байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: И. И. Тайшихин һайжаруулагдаһан бэлшээри уһалжа байна.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

УРГАСА ХАРУУҺАЛАГДАНА

КАБАНСК (телефоноор абтаба). Байгалай совхозой В. Г. Клемениэй бригадын механизаторнууд хабарай тарилгаяа саг соонь дүүргээд, мүнөө ургасын хойноһоо оролдосотойгоор харууһалжа байна. Шэниисэ, горохой газарһаа бултайжа байха үедэ борнойлогдоо. 150 гектарта тариһан хартаабхаяа хоёрдохёо борнойлжо дүүргэхэеэ байна.

Куузику, кукурузын зурууд хоорондохи газар элдүүрилэгдэжэ захалаа. Хартаабхын, кукурузын полидо нэмэлтэ тэжээл—аммиачна селитрэ бага зэргэ оруулагдаба. Тиимэ үтэгжүүлгэ нэмэжэ оруулха гэлэдэ дутамаг байна.

Ургамалнуудай гараса яһала һайн.

С. ЗАЛУЦКИЙ,
Еланиин отделениие эрхилэгшэ.

ДАРХИТЫН ПУНКТДА ТУХАГҮЙ

Репортаж

Үдэрэй тэн болохотой адли зунай наран хурса элшэеэ элбэгээр сасажа, газаа амилшагүй гэхээр ааяма халуун, бүгшэм. Хонидой нооһо хайшалдаг табин электро-машинкануудай нэгэ жэгдэхэнээр эшхэрэн жэнгиржэ байһан үргэн ута һарабша доро бүришье һаа бүгшэм эхүүн. «Нэхыгээ» абхуулхаяа асаргадаһан хонид энэ ааяма халуунда тэсэжэ ядаһандаа хушалта, хашаагай һүүдэртэ шэбээлэн хургажа, хүндөөр уухилнал. Хонидой нооһо хайшалжа байһан хүбүүд, басагад тухагүй ажаллана. Хумигдан орёогдоһон нооһон тэрэ дороо тушаан абадаг ехэ складай үүдэндэ асарагдажа, шэбхэ шоройһоо сэбэрлэгдэнэ. Тиигээд нооһо класс классаарнь илгажа, шанарыень тодорхойлдог Дина Нимаевагай заабаряар складта оруулагдажа, тусхай оньһон түхеэрэлгээр дарагдажа, тюк болгогдон уягдана.

Эгээл энэ үедэнь һүрэг хонидойнгоо нооһо хайшалуулжа байһан ахалагша хонишон Елбо Ешеевич Эргодоев ерэжэ, «сагаан алтанайнгаа» хэр зэргэ абтажа байһаарнь һонирхон:

— Дина, халуун хаһа эхилбэ ха юм даа. Юрэдөө хонин бүриһөө дунда зэргээр хэды гарана хаб? — гэжэ асуухадань классировко хэдэг Дина Нимаева зузаан данса гаргажа дэлгээд:

— Хонин бүриһөө 3300—3500 грамм нооһон абтана. Түсэбнай дүүргэгдэхэл ха. Одоол мүнөө ехэ бороогой һүүлээр нооһоной хөөрэхэ үедэнь хайшалжа байна гүбди. Үшөө нэгэ 4—5 хоног байлгабал зохид лэ байгаа. Мүнөө даншье һаа хуурай бэшэ, бага зэргэ тоһотой, — гэээд, урдахи ажалаа үргэлжэлүүлбэ.

Хони хайшалха энэ пункт шэнээр баригдаһан юм. Тиимэһээ бүхы түхеэрэлгэнүүдынь хайшалагшадта таатай зохидоор хэгдэнхэй, зарим хүшэр хүндэ ажалынь хүсэд оньһожоруулагданхай. Энэ колхозой түрүүлэгшэ Даржа Цыремпилович Цыбикжаповай хэлэһэнэй ёһоор, дурсагдагша томодхогдоһон пунктын хайшалагшад бүхыдөө 6700 хони, 1500 хурьганай нооһо абаха байна.

— Бидэ хони хайшалалгаяа хоёрдохи үдэрөө ябуулжа байнабди. Хайшашад нилээд дуталдана. Энээн дээрэһээ дүтын гүүртэнүүдһээ һаалишад сүлөө саттаа ерэжэ хамһалсана. Һургуулиин ахалагша классуудай һурагшад нилээд туһа хүргэнэ. Тэдэнэй дунда һайнаар, түргөөр хайшалдаг хүбүүд, басагадшье олон. Мүнөө жэлдэ хониной нооһо хайшалалганда гол түлэб дүршэлтэй хүнүүдые табяабди. Юуб гэхэдэ, түрүүшынхиеэ энэ ажалда хүдэлжэ байһан дүршэлгүйшүүл хониной арһа, мяха шулгалжа, нооһоной шанар муудхуулдаг гээшэ, — гэжэ пунктые хүтэлбэрилэгшэ Валерий Нимаев хөөрэнэ.

Энэншье зүб. Ушарынь хадаа эндэ нооһо хиргаха, хониной тархи, һүүлэй нооһо үлөөхэ ябадалтай эрид тэмсэдэг, арадай хиналтын постнуудые эмхидхэһэн байна. Тиихэдэ отарые даагшадта хододоо хайшалагшадай дундуур ябажа, дутагдалнуудыень усадхаха гэһэн гурим байгуулагданхай. Мүн хайшалагдаһан нооһоной шанар тодорхойлжо, класс классаарнь илгадаг Дина Нимаева, пунктые даагша Валерий Нимаев гэгшэд хайшалагшадай хэһэн ажалые наринаар хинан шалгана.

— Түрүүшын үдэрнүүдэй дүнгүүдые согсолходо хайшалагшад тус бүреэ 30—35 хони хайшална. Энэ зэргээрээ ябабал түрэл Буряадайнгаа алдарта 50 жэлэй ойн баярта һайндэр болотор хүдэлмэреэ сүм дүүргэхэл бэзэбди. Гансал хурьгад үлэжэ магадгүй, — гэжэ пунктые даагша Валерий Нимаев тараха дээрээ баяртайгаар мэдүүлээ һэн.

Вл. ЖИГЖИТОВ.
манай корр.

Загарайн аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз.

«САГААН АЛТАЯА» ҺАЙНААР СУГЛУУЛАЯ

В. САГАНОВ,
Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо

Анхан сагһаа хойшо Буряад ороной ажалшад хони үсхэбэрилдэг байһан юм. Тингэжэ мүнөө хонин ажал республикымнай хүдөө ажахын үйлэдбэриин гол һалбаринь боложо, ажахынуудай мүнгэн олзо доходой 30—35 процентыень үгэдэг байна. Зарим ажахынууд хони үсхэбэрилгэһөө олзо доходойнгоо 70, мүн дээшэшье процентыень абадаг юм.

Мүнөө республикымнай колхоз, совхозуудта 2 миллион 300 мянга гаран толгой хонин үсхэбэрилэгдэнэ. Жэл бүри хонин ажалһаа абтаһан продукци гүрэндэ худалдахадаа, 32—35 миллион түхэриг олдоно, харин энээнэй 9,5—10 миллион түхэригынь сэбэр олзо болоно бшуу. Һүүлэй гурбан жэлэй турша соо республика доторнай хонин бүхэнһөө дунда зэргээр 5 түхэриг 54 мүнгэнэй сэбэр олзо ороһон байна. Тиихэдэ хони үсхэбэрилдэг түрүү ажахынуудта: Борьёогой совхоздо, Ивалгын туршалга-үйлэдбэриин ажахыда, Сэлэнгын аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо, бусад ажахынуудта хонин бүхэнһөө дунда зэргээр 10—15 түхэригэй сэбэр олзо ороо.

Хонин ажалһаа ороһон бүхы олзо доходой 65 процентнь нооһо гүрэндэ худалдалгаһаа абтадаг байна.

Хонидой нооһо хайшалалгын үедэ хаа хаанагүй энэ хэрэгэй экономическа талада гол анхаралаа хандуулаа гээшэ һаа, эдэ үрэ дүнгүүд бүри дээгүүр байха һэн. Зарим жэлнүүдтэ 1 миллион түхэригэй олзо дутуу абтадаг байха юм.

Мал ажалай эгээл үнэтэ продукци—нооһо хайшалалгын хүдэлмэри мүнөө республикымнай колхоз, совхозуудта үргэнөөр эхилбэ.

Урда жэлнүүдэйнгээ амжалтануудые, дутуу дундануудые хараада абажа, хонидой нооһо хайшалалгые таарамжатай болзорто һайнаар үнгэргэхэ шухала. Тиихэдээ гол шухала эдэ асуудалнуудта анхаралаа хандуулха хэрэгтэй.

Нэн түрүүн хонидой нооһо гүрэндэ худалдаха түсэбөө, социалис уялгануудаа заабол дүүргэхые ажахы бүхэнэй оролдохо шухала. Бүхы отарануудта, хайшалалгын пунктнуудта аймагай бэлэдхэлэй конторонуудай, нооһо угаадаг фабрикын хүдэлмэрие бүри һайнаар эмхидхэхэ хэрэгтэй. Байгша ондо хонин ажалай түсэб даабаринуудые амжалтатайгаар дүүргэхын тула хүн бүхэнэй —хайшашанһаа үйлэдбэриин хүтэлбэрилэгшэ хүрэтэр — ажал хэрэгые һайнаар эмхидхэн табиха шухала.

Ушарынь юуб гэхэдэ, түсэбтэ юһэдэхи табан жэлэй түрүүшын хоёр жэлэй турша соо республикамнай нооһо гүрэндэ худалдаха уялгануудаа дүүргээгүй—400 шахуу тонно нооһон дутуугаар гүрэндэ худалдагдаһан байна. Хоринн, Хэжэнгын, Мухар-Шэбэрэй, Сэлэнгын, Бэшүүрэй, Яруунын аймагуудай ажахынууд илангаяа хангалтагүй байдалтай. Эдэ аймагууд 50-һаа 80 хүрэтэр тонно нооһо гүрэндэ дутуу тушаажа, гол түсэбөө дүүргээгүй байха юм.

Тингэжэ урда хоёр жэлэйнгээ дутагдалые хүсэлдүүлжэ, түсэбтэ табан жэлэй гурбан жэлэй даабари дүүргэхын тула 7000-һаа доошо бэшэ тонно нооһо гүрэндэ худалдаха хэрэгтэй. Теэд эды шэнээн нооһон республика доторнай бии гээшэ гү? Бии.

Энээнэй тула колхоз, совхозуудта хонидой нооһо хайшалалгые эмхитэй һайнаар, саг соонь үнгэргэхэ шухала. Тиихэдээ зэдынхидэй дүй дүршэл үргэнөөр хэрэглэжэ болоно. 1971 ондо тус аймагай ажахынууд 51 үдэрэй турша соо бүхы хонидойнгоо нооһо хайшалһан байгаа һаа, харин нёдондо жэл томодхогдоһон пунктнуудта хонидой нооһо түргэн хайшалха арга үргэнөөр нэбтэрүүлһэнэй ашаар энэ шухала хүдэлмэрээ 14 үдэрэй туршада дүүргэһэн байгаа. Эндэ ажалайнь бүтээсэ 2,5—3 дахин дээшэлһэн, 165 хүн энэ хэрэгтэ үсөөнөөр хабаадуулагдажа, 17,7 мянган түхэригэй салин хүлһэн алмагдаһан байха юм.

Зэдын аймагай хониной нооһо хайшалагшадай дүй дүршэл иимэ:

— томодхогдоһон пунктнуудта хонидойнгоо нооһо хайшалха;

— хонидой нооһо түргэн хайшалха арга үргэнөөр нэбтэрүүлхэ;

— отара бүхэнэй хонидой нооһоной хөөрэһые хараада абажа, ямар отарын хонин һүрэгые хэдыдэ хайшалхаб гэһэн график зохёогоод, тэрэнээ наринаар баримталан сахиха;

— нэгэшье грамм нооһо үлөөхэгүйн тула хайшашадай хүдэлмэриин шанарай хойноһоо хёрхо нарин, эрилтэ ехэтэй хиналта тогтоохо;

— хайшалалгын агрегадуудай хүдэлмэрине зогсолтогүйгөөр ябуулха;

— хайшалалгын пунктын хүдэлмэрине хоёр халаанда эмхидхэхэ;

— халаан бүхэнэй, хайшашан бүхэнэй хүдэлмэриин дүнгүүдые үдэр бүри согсолжо, материальна ба моральна урмашуулгын гуримые һайнаар бодожо үзэхэ.

Зэдын аймагай хонишод хайшалалгынгаа пунктнуудые эртээнһээ һайнаар бэлдэжэ, дүй дүршэлтэй, мэргэжэл шадабаритай хайшашадһаа бригадануудые бүридүүлдэг байна.

Хонидой нооһо хайшалалгын үедэ ажахын бүхы хүнүүд энэ ажалда хабаадуулагдана. Хүдөөгэй интеллигенци аймагай ажахынуудта сэгнэшэгүй туһа хүргэдэг заншалтай юм. 1972 ондо хонидой нооһо түргэн хайшалалгаар аймагай түрүү һуури эзэлэлгын мүрысөөнэй үнгэргэгдэхэдэ, Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ колхозой ветеринарна врач Д. Ж. Балсанов түрүүшын һуури эзэлһэн байгаа.

Нооһоной шанарые зүбөөр, һайнаар илгаха гээшэ онсо шухала удха шанартай. Дүршэл шадабаритай, нооһо һайн мэдэхэ мэргэжэлтэд энэ талаар хүдэлхэ зэргэтэй. Нооһо зүбөөр илгалга нооһо угаалгын фабрикада тэрэниие тушааха хүдэлмэрие түргэдхэхэһөө гадна, нилээд хүнгэн болгоно.

Меринос үүлтэрэй хонитой ажахыда нооһо тушаалгада хайша хэрэгээр хандадаг ушар үзэгдэнэ. Ивалгын ОПХ-да — 31,6 процент, Загаһатын совхоздо—33,5 процент, Сэлэнгын аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо — 45,9 процент, Борьёогой совхоздо — 46,8, гансал Бэшүүрэй аймагай «Победа» колхоздо 85,6 процент меринос үүлтэрэй хонидой нооһон абтана. Хайшалалгын үедэ меринос нооһон шэрүүн нооһонтой холисолдоно. Тиимэһээ тэрэнэй шанар муудана.

Республикын бүхы ажахынуудһаа «сагаан алтанай» нооһо угаалгын фабрикада эльгээгдэдэг дээрэһээ Буркоопсоюзай бэлэдхэлэй конторын харюусалга дээшэлүүлхэ шухала.

Хурьганай нооһо хайшалалгада анхарал табигдаха зэргэтэй. Яаража байгаад бүхы хурьгадые хайшалха хэрэггүй.

Эдэ үдэрнүүдтэ Буркоопсоюзай бэлэдхэлэй аппарат нооһо абаха хүдэлмэрие эмхитэйгээр үнгэргэхэ зэргэтэй. Үмсэһөө хониной нооһо худалдажа абалгые һайнаар эмхидхэхэ хэрэгтэй. Ушарынь юуб гэхэдэ, 150 мянган хонид хүдөөгэй ажалшадай мэдэлдэ байна бшуу. Эгээл иимэһээ 500 тонноһоо бага бэшэ нооһо хүдөөгэй ажалшадһаа абажа болоно.

Хонидой нооһо хайшалагшадай Бүхэсоюзна 6-дахи конкурс июлиин 23—28-да Улаан-Үдэ хотодо үнгэргэхэ тухай СССР-эй Хүдөө ажахын министерствын, ВЛКСМ-эй ЦК-гай, Хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай ЦК-гай мэдээсэл дотор хэлэгдэнэ. Энээниие Буряадай хонишодой үндэр шадабаритайгаар дүүргэхэ гээшэ нангин уялга болоно.

Түсэбтэ табан жэлэй гурбадахи, шиидхэхы жэлдэ, Буряадай АССР-эй ойн баярай жэлдэ манай республикын хонишод абаһан уялгануудаа амжалтатай дүүргэхэ гэжэ найдагдана.

ХОНИШОН—ОМОГ НЭРЭ

Наһан соошни мартагдашагүйгөөр хадуугдамаар ушарнууд болодог. Тэрээншэлэн мартагдашагүй уулзалганууд болодог. Уулзаһан хүнэйнгөө хуби заяан тухай сэдьхэл соогоо бодожо ябахаш.

Бишье тиимэ хүнүүдэй нэгэнтэй уулзаа һэм. Тэрэ хадаа Зоя Жамсаранова. Хоринн аймагай Анаагай совхозой суута хонишон гансахан хоринхидай дунда мэдээжэ бэшэ. Тэрэнэй нэрэ бүхы республика доторөо, мүн Советскэ Союз соо мэдээжэ болонхой бшуу. Тэрэмнай СССР Союзай Верховно Соведэй эгээл залуу депутат хаш даа. Зоя ВЛКСМ-эй Буряадай обкомой гэшүүн. Үбсүүндэнь Ажалай Улаан Тугай орден ялардаг.

Ородой агууехэ поэт Н. А. Некрасовай «Хүдөө нютагуудай эхэнэрнүүд» гэһэн шүлэгые һанана бэзэт? Буряад эхэнэрнүүд тухай тиимэ гоёор бэшэгдэһэн шүлэг бии юм гү, али үгы гү, би мэдэнэгүйб. Зүгөөр Зоя Жамсарановада бүхэли поэмэ зорюулагдаһан шуу. Тиимэ даа, хонишон Зоя тухай Цырен-Дулма Дондоковагай бэшэһэн.

Зүгөөр Зоя басагые тэрэнэй поэмын ашаар мэдэхэ болоһон бэшэб. Булам гэжэ нютагта наһажаал нэгэ хонишонтой уулзаһанаа һананаб. Зоя тухай тэрэ нүхэрһөө асуугаа бэлэйб. Наһажаал хонишон басагые нарай байхаһаань мэдэхэ һааб даа. Тэрэ хүн Зоя тухай бодолгото болоод, иигэжэ хэлээ һэн:

—Ажалда дуратай басаган даа. Хүниие хүндэлдэг, уряалгы зантай...

Һайн лэ сэгнэлтэ гээшэ даа.

1942 оной дайнай һүрөөтэ жэлдэ Зоя Космодемьянская тухай бүхы дэлхэй мэдэһэн байгаа. Тэрэ жэлдэ Жамсаранова дэлхэйдэ түрөө. Тэрэниие Зоя гэжэ нэрлэһэн байгаа. Алтан шаргал наран доро шарайгаа харуулһан бусад хүүгэдтэл, Зоя ехэ боложо, һургуулида ороо. Үетэнтэсэ хамта пионер болоод, һүүлдэнь комсомолой зэргэдэ ороо һааб даа. Удаань ажалай зам эхилхэ саг ерээ. Зарим нэгэ хани басагадынь хото город руу ошохые дурадхаа.

—Түрэл нютагтаа ажал хэжэ ябахаһаа һайхан юумэн дэлхэй дээрэ байхагүй,—гэжэ үбгэн абынгаа хэлэһые Зоя сэдьхэлдээ бүхөөр хадууһан байгаа.

Зоя түрүүн тугалшанаар, һаалишанаар хүдэлөө. Һүүлдэнь хониндо ороо. Дүршэлтэй хонишодой туһамаршаар хүдэлхэдөө, нилээд олон юумэ ойлгожо, хадуужа абаа һэн. Тэрэнь бэеэ даагаад хонишон болоходонь ехэ туһатай байгаа.

Мүнөө үедэ хонишон байха гээшэ хүшэрхэн даа. Харин түрүү хонишон байхын тула эрдэмэй бүхы туйлалта мэдэхэ зэргэтэйш.

Хэрбээ Зоя эрдэмтэдэй ном уншадаггүй һаа, өөрыгөө ходо һургажа байдаггүй һаа, хэнһээшье ехэ нооһо хайшалжа, 100 эхэ хонин бүриһөө 100-һаа дээшэ хурьга абажа, жэл бүхэндэ тэдэнээ бүрин бүтэн түлжүүлжэ шадаха һэн гү? Хай даа...

Бидэ Зоя Жамсарановагайда ерээд, удаан хүлсэбэбди.

—Мэнэ ерэхэл даа. Хүлеэжэ һуугты,—гэжэ Зоеын эжы хүл хөөрсэг болохо юм.—Үгы, энэмни яагаа удаан болошобоб?..

Зоя ерэхэдээ, иигэжэ хэлэбэ:

—Хоёр хонидни хурьгадаа голоод, арай гэжэ абхуулбаб. Угжадаха болобо гээшэ гү гэжэ байтарни, хурьгадаа хэрэглэжэ эхилээ...

Стол дээрэнь элдэб брошюранууд олон. Зоя республикынгаа Хүдөө ажахын министерствэтэй, эрдэм-шэнжэлгын эрдэмэй хи зургаануудтай, ветеринарна эрдэмэй доктор, профессор Василий Родионович Фил... повтэй нягта холбоотой ... даг. Зоеын дэбтэр иража ... бэб. Тэндэнь номһоо буул... һан һанамжанууд, элдэб фор... мулонууд бэшээтэй.

—Аа, эдэтнай хонидой ... жээл тухай юумэнүүд лэ ... Тэжээлэй шанар тухай,—гэжэ Зоя ойлгуулба.—Хурам... хаанай аймагай суута хони... шон Цыбикжап Бадмаева ... нидой тэжээл һайжаруулха... ходо оролдодог юм гэдэг. Б... тэрээнтэй мүрысэдэгби. Нютаг... саяа хэлэжэ үгыт гэжэ бэшэ... хэ һанаатайб.

Һонин лэ даа! Мүнөө саг... мүрысөөн гэжэ иимэ ха ... Бэе бэеһээ һайн юумээ нюу... сахагүй.

Зоя Жамсарановашье ша... юумэ ойлгоо бол, нэгэ һай... юумэ ажаглаа бол, заатаг... нүхэдтөө хэлэдэг. Уряал... зантай гэжэ наһажаал хони... шоной хэлэһые ходо һанад... даа оруулнаб. Гарбалгүй ... гэжэ байдаггүй. Хэншье гар... лаа һажааха. Зоеын эхэ ша... ги һайхан сэдьхэлтэй эхэ... Анаа нютагта хомор юм ... сэдэг. Зоя эжыгээ һажаа... шье болоо.

Юрэдөөл, нютагаархинии... үетэн нүхэдынь Зоя ту... һайнаар хэлэдэг байна ... би ажаглаа һэм. Мүн ... совхозойнь, аймагайнь хүт... бэрилэгшэдшье Зоя тухай һ... үгэ хэлээ.

Мүнөө үедэ хонишон бай... гээшэ хүндэтэй хэрэг. Хон... шон гэһэн хүндэтэ нэрэ... саашадаашье һайханаар ... лүүлжэ ябагты, хүндэтэ Зоя...

Д. ХВАН,
АПН-эй корреспондент.

ХАХАД ЖЭЛЭЙНГЭЭ ТҮСЭБ БОЛЗОРҺООНЬ УРИД

Республикын колхоз, совхозуудта гүрэндэ мяха, һү, үндэгэ худалдаха хахад жэлэй түсэбэй дүүргэлтын хэр ябажа байһан тухай

1973 оной июниин 16-най мэдээн (дүүргэлтэнь, түсэбһөө гадуур худалдаха даабаринень оруулалсаад байхада).

Аймагууд	Мяхан	Һүн	Үндэгэн
Баргажанай	100	88	152
Баунтын	193	98	—
Бэшүүрэй	121	86	130
Зэдын	114	78	125
Яруунын	74	100,1	—
Загарайн	89	78	4 дахин
Захааминай	136	88	—
Кабанскын	81	94	99,6
Хэжэнгын	84	99,9	—
Хурамхаанай	84	106	—
Хяагтын	120	80	110
Мухар-Шэбэрэй	100,8	84	96
Ахын	155	74	—
Прибайкалиин	173	91	—
Хойто-Байгалай	175	132	—
Сэлэнгын	140	95	—
Түнхэнэй	173	91	80
Улаан-Үдын	154	97	102
Хоринн	98	91	183
Республика бүх.	109	90	106

Малшадай оролдосо ехэтэйгээр ажаллаһанай ашаар республика гүрэндэ мяха худалдаха хахад жэлэйнгээ түсэбһөө гадуур 1.196 центнер ехые тушаажа, хараалһан түсэб даабаря болзорһоо урид 9 процентээр үлүүлэн дүүргэжэ шадаа. Республикымнай бүхы аймагуудай оройдоол 5 аймаг гүрэндэ мяха тушааха хахад жэлэйнгээ түсэбые дүүргэбэгүй.

Түсэбтэ табан жэлэй шиидхэхы, гурбадахи жэлэй түрүүшын хахадта манай республика гүрэндэ 14.800 центнер мяха худалдаха түсэбөө июниин 16-най байдалаар 15.996-да хүргөө. Бэшүүрэй, Зэдын, Мухар-Шэбэрэй аймагууд гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө холо үлүүлээ.

Үбэлэй һаранuудта харууһалжа байһан шахамал бүриингөө шэгнүүрые сүүдхын туршада 1.000 граммһаа доошо бэшээр нэмээжэ абаха социалис мүрысөөндэ Бэшүүрэй аймагай Бодонгуудай, Бэшүүрэй, Зэдын аймагай Борьёогой, Оёорой совхозууд, Мухар-Шэбэрэй аймагай колхозуудай малшад һайн үрэ дүн туйлажа гараа. Баунтын, Ахын, Прибайкалиин, Хойто-Байгалай, Түнхэнэй ажахынууд гүрэндэ мяха худалдаха хахад жэлэйнгээ түсэбые холо үлүүлээ.

Захааминай аймагай малшад харууһалдаг үхэр бүриингөө шэгнүүрые ехээр нэмээжэ абаха талаар нилээд мэдээжэ болонхой юм. СССР-эй 50 жэлэй нэрэмжэтэ совхоз энэ хугасаада 132 тонно мяха гүрэндэ тушааха түсэбөө амжалтатайгаар дүүргэбэ. Мүн Санагын, Далахайн, Харацайн совхозуудай малшад хараалһан түсэбөө һаядаа дүүргэхэнь.

Зургаа һарын туршада Кабанскын аймагай ажахынууд бултанһаа ехэ мяха гүрэндэ худалдаха түсэбтэй байһан һаа, энээнээ 2.557 тоннодо хүргэжэ, даабаря 81 процент дүүргэбэ. Үлэгшэ үедэ эршэтэйгээр ажаллажа, хараалһан түсэб даабаря амжалтатайгаар дүүргэхэ бэзэ гээд тус аймагай малшад, гахайшад болон шубуушадта этигэмээр. Загарайн, Хоринн аймагай ажахынууд гүрэндэ мяха тушааха түсэбөө тус бүридөө 524—505 тоннодо хүргэжэ, түсэбөө 89—98 процент дүүргээд байна.

Энэ шухала хэрэг Хэжэнгын аймагай ажахынуудта хэр ябанаб гээд тобшохоноор хаража үзэе. Тус аймагай совхозууд 6 һарын туршада 590 тонно мяха тушааха түсэбтэй байһан һаа, энээнээ 493-да хүргэбэ. Худанай совхозой малшад хараалһан даабаря аймаг доторoo түрүүлэн дүүргэжэ шадаба.

Хурамхаанай аймаг урдаа табиһан зорилгынгоо 84 процент дүүргэбэ. Хурамхаанай совхозой малшад энэ хугасаада 48 тонно мяха гүрэндэ тушааха түсэбөө 49-дэ хүргэжэ, түсэбөө 102 процент болгожо шадаа. Аргатын, Дэрээнэй малшад энэ үедэ тус бүридөө 55—47 тонно мяха худалдажа, түсэбөө 71—64 процент дүүргээ.

Республикымнай колхоз, совхозууд хахад жэлэй туршада 5.800 тонно һү гүрэндэ худалдаха түсэбөө дүрбэ һара 15 хоногой туршада 52.289-дэ хүргэбэ. Энэ хугасаада Хурамхаанай, Хойто-Байгалай, Яруунын һаалишад урдаа табиһан зорилгоёо сүм дүүргэжэ, түсэбөө үлүүлжэ шадаа гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Дээрэ дурсагдаһан аймагуудай һаалишад болон малшад үбэлэй, хабарай һаранuудта һү һаалияа доошолуулнагүй.

Зэдын, Загарайн, Хяагтын һаалишад энэ талаар гээгдэнги. Зэдын аймагай Оёорой, «Октябрьский» совхозууд энэ хугасаада тус бүридөө 188—352 тонно һү гүрэндэ тушаажа, түсэбөө 59—73 процентдэ хүргэбэ.

Хяагтын аймагай «Пограничный» совхозой һаалишад үбэлэй һаранuудта үнеэн бүриһөө 1.500 килограммһаа доошо бэшэ һү һаажа абаха тухайгаа республикынгаа малшадта мэдүүлһэн юм. Зургаа һарын туршада тус ажахын һаалишад 653 тонно һү тоһоной заводто ябуулха байһан һаа, энэнээ 530-да хүргөө гэхэ гү, али түсэбөө 81 процент бэелүүлээ.

Большевигүүдэй парти—Буряад орондо социалис[...] революциин ба граждан дайнай илалтые эмхидхэгш[...]

(Түгэсхэл. Эхниинь июниин 22-ой номерто).

VI съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ, пролетариадай диктатура тогтоохо зорилгоор зэбсэгтэ восстанида бэлдэхэ, тэрэниие бодотоор бэелүүлхэ талаар большевигүүдэй парти В. И. Ленинэй хүтэлбэри доро гайхамшаг ехэ хүдэлмэри хэпэн байна. Октябриин 10-да, мүн 16-да болоһон партиин ЦК-гай түүхэтэ заседанинууд восстани бодотоор хэхэ тодорхой хэмжээнүүдые хараалаа һэн.

Октябриин 16-һаа 24 болотор Эрхүү хотодо боложо үнгэрһэн Соведүүдэй бүхы Сибириин нэгэдэхи съезд мүнөө үеын байдал тухай—ороной засаг түрые хүдэлмэришэд, солдадууд болон таряашадай депутадуудай Соведүүдэй мэдэлдэ мэнэ гэһээр абаха шухала байһан тухай большевигүүдэй резолюци олонхиин дуугаар баталан абаа һэн. Сибириин Соведүүдэй Центральна Гүйсэдхэхэ Комитет (Центросибирь) энэ съездээр һунгагдаба. Тэндэ гол түлэб большевигүүд ороо. Ингэжэ Центросибирь Совет засаг тогтоохын түлөө Сибириин олониитэ ажалшадай тэмсэл толгойлһон шуу.

В. И. Ленин түрүүтэй большевигүүдэй партиин ударидалга доро болоһон Петроградай хүдэлмэришэд болон солдадуудай зэбсэгтэ восстаниин илаһанай ашаар 1917 оной октябриин 25-да (ноябриин 7-до) буржуазна Саг зуурын правительство унагаагдажа, Соведүүдэй засаг тогтоогдобо. Агууехэ Октябриин социалис революциин илалта хүн түрэлтэнэй түүхэдэ шэнэ үе саг нээбэ. Энэ илалтые ороной бүхы газар дайдын, тэрэ тоодо Буряадай ажалшад айхабтар ехэ баяртайгаар угтаа бэлэй.

Совет засаг тогтоохын түлөө тэмсэл Сибириин бүхы нютагуудаар дэлгэрээ. Петроградай һүүлээр тэрэ дары Красноярскда, Енисейн губерниин уезднүүдэй түбүүдтэ засаг Соведүүдэй гарта абтаа һэн. Ноябриин 18-да Совет засагые мэдэржэ байһан сэрэгэй-революционно комитедые Соведүүдэй засагта дамжуулан үгэхэ хүдэлмэри хүдэлмэришэдэй ба солдадуудай депутадуудай Эрхүүгэй Совет эмхидхэһэн байна. Тэрэ комитет хадаа Эрхүүгэй гарнизоной сэрэгэй бүхы хүсые мэдэхэ дүүрэн эрхэтэй байһан юм.

Декабриин 8-да Эрхүүдэ юнкернүүдэй үймөөн болоо. Тэрэниие большевигүүдэй хүтэлбэри доро хүдэлмэришэд болон солдадууд дары дараһан байгаа. Тэрэнэй ашаар 1917 оной декабриин 22-то Эрхүү хотын ба губерниин бүхы засаг Эрхүүгэй хүдэлмэришэдэй ба солдадуудай депутадуудай Соведэй мэдэлдэ ороо бэлэй.

Тэрэ үедэ жэжэ-буржуазна партинуудай Соведүүдые толгойлжо байһанһаа, бэеэ даанхай большевигүүдэй партийна организацинуудай үшөө тогтоогүйһөө уламжалан, Забайкалида Совет засагай эмхидхэл нэгэ бага унжагайрһан юм. Дээдэ-Үдын Соведэй олонхи талань түрүүшээр Петроградай зэбсэгтэ восстаниие, бүхы засагые Соведүүдтэ үгэхэ хэрэгые буруушааһан байгаа.

Орон дотор, илангаяа Зүүн Сибирьтэ дэлгэрһэн революционно хүдэлөөнэй нүлөөн доро 1917 оной һүүлээр, 1918 оной эхеэр Совет засаг тогтоохын түлөө хүдэлмэришэд ба үгытэй таряашадай революционно хүдэлөөн Байгалай урда бэедэ, тэрэ тоодо Буряадта, улам хүсэтэй боложо эхилһэн. Энэ тэмсэлэй дайшалхы хүсэниинь хүдэлмэришэд байгаа. Дээдэ-Үдын, Мысовая, Танхой болон бусад станцинуудай хүдэлмэришэд бүхы засагые Соведүүдтэ дамжуулан үгэхэ эрилтэ табиһан юм.

Буряад орондо Совет засаг байгуулгада 1918 оной эхеэр империалис дайнай фронтнуудһаа бусажа ерэһэн, революционно үзэл бодолоор нэбтэрһэн хасаг частьнууд ехэ үүргэ дүүргээ. Байгалай үмэнэхи хасаг сэрэгшэдэй олониинь фронт дээрэ большевик агитациин һургуули гараһан, тэдэнэй зариманиинь большевигүүдэй партидашье ороһон байгаа. Хасаг частьнуудай бусажа ябаха замдань тэдэнэй дунда Красноярскын, Эрхүүгэй болон бусад хотонуудай большевигүүд ехэ хүдэлмэри ябуулһан. Тэрэнэй ашаар хасагууд хархис үзэлтэй офицернүүдые арестовалһан, революционно үзэл бодолтой хасагуудые командна составта һунгаһан байха юм. Совет засагта дуратай, фронтдо ябаһан хасагуудые Дээдэ-Үдын хасагууд дэмжэдэг байгаа. Тэдэнтэй мүн буряад хасагууд нэгэдэһэн юм.

Иимэ эрхэ байдалда 1918 оной январиин 25-да (февралиин 5-да) Дээдэ-Үдын Совет революционно хасагуудай хабаадалгатайгаар бүхы засагые Соведүүдтэ дамжуулан үгэхэ дурадхал гаргаа. Февралиин 16-да Забайкальска областиин түб — Шэтэ хотодо Совет засаг тогтоогдоо. Арадай Комиссарнуудай Соведэй Түрүүлэгшэ В. И. Лениндэ энэ ушар тухай телеграммаар мэдээсэгдээ. Ингэжэ Забайкалида Совет засаг тогтожо эхилээ. 1918 оной түрүүшын хахадай туршада Байгал шадарай хотонуудаар, ород тосхонуудаар Соведүүдтэ засаг дамжуулга гол түлэб дүүрэһэн байха юм. Энэмнай большевигүүдэй хүтэлбэри доро хүдэлмэришэд болон үгытэй таряашадай эрид шууд тэмсэлэй хүсөөр туйлагдаһан үрэ дүн мүн. В. М. Серов, А. М. Буйко, А. А. Кузнецов, Ф. С. Петров, В. А. Чацин, К. А. Масков, Ц. Ц. Ранжуров, И. Л. Ковалев, Т. М. Сентарецкий, А. К. Плис, П. П. Федоров болон бусад большевигүүд Буряад орондо Совет засагай илахын түлөө эдэбхитэй тэмсэл ябуулһан байна.

Тиигэбэшье тэрэ үедэ буряад нютагуудай диилэнхи хубиданъ Совет засаг тогтоохо хэрэг дүүрээгүй байгаа. Энээнэй нэгэ гол шалтагааниинь хадаа буржуазна буряад националистнуудай Соведтэ эсэргүү ажал ябуулһанай хойшолон болоно. Февральска революциин һүүлээр захиргаанай буряад эмхи зургаанууд болохо Буряадай национальна комитедые, аймагуудай, хошуунуудай комитедүүдые эдэнэр толгойлжо байгаа бшуу.

Эрхүүгэй большевигүүдэй партийна организаци, тэрэнэй дэргэдэ байгуулагдаһан большевигүүдэй буряад бүлэг (тэндэ М. М. Сахьянова, Г. Г. Данчинов, В. И. Трубачеев, С. Х. Николаев, М. Н. Ербанов, Ф. М. Осодоева оролсоһон) буржуазна буряад националистнуудтай эдэбхитэй тэмсэл ябуулһан юм. Тэдэнэр Бурнацкомой арадта эсэргүүгээр хэһэн ажал ябуулгыень элиршэлһэн байна. Бурнацком болбол амяараа захиргаатай буряад эмхи зургаание байлгаха гэжэ оролдоһон, буряад нютагуудта Совет засаг тогтоохо хэрэгтэ эсэргүүсэл хэһэн байдаг. Ородуудһаа, буряадуудһаа нэгэдэһэн Соведүүдые байгуулхын түлөө, Совет засаг тогтоохын түлөө имагтал коммунистнууд эрид шууд тэмсэл ябуулаа.

Бэеэ даанхай большевигүүдэй партийна организацинуудые байгуулһан ушар Забайкалида Совет засаг тогтоохо, бэхижүүлхэ хэрэгтэ шухала удха шанартай байгаа. 1918 оной мартын 4-дэ болоһон социал-демократ интернационалистнуудай ба большевигүүдэй Забайкальска областной IV конференци хадаа областной организацине большевигүүдэй партиин Центральна Комитедэй дүүрэн мэдэлдэ оруулха тухай резолюци абаа һэн.

Түрүүшын социалис хубилалтануудые бэелүүлхэ, Октябриин революциин ехэ туйлалтануудые хамгаалха талаар Прибайкалиин совет органууд большевигүүдэй хүтэлбэри доро горитой хүдэлмэри хэһэн байна. Буржуазна хуушан аргануудай оронд хүтэлбэрилхы совет, шэнэ гүрэнэй органууд шэнээр байгуулагдаа. Дээдэ-Үдын хүдэлмэришэд, солдадууд ба таряашадай депутадуудай Соведэй мэдэлдэ ородог волостной, сельскэ, поселково Соведүүд Прибайкалида эмхидхэгдээ. Арадай сүүд, революционно трибунал хүдэлжэ эхилээ, Улаан Арми, Улаан гварди байгуулагдажа захалһан байна.

Промышленна үйлэдбэри гуримшуулха, хүдэлмэришэнэй асуудал шиидхэхэ талаар совет органууд ехэ хүдэлмэри ябуулһан байха юм. Предприятинууд дээрэхи хүдэлмэрие гуримшуулха хэрэг эмхидхэгдээ, зариманиинь таряашадта шухала хэрэгтэй эд бараа гаргахаар хубилгагдаа. Соведүүдые социалис шэнжэтэй болгон хубилгаха зуураа, амин шухала хэдэ хэдэн эмхи зургаануудые, предприятинуудые гүрэн түрын мэдэлдэ абаһан, тэдэнэй тоодо банкнууд, түмэр зам, пароходство болон бусад оролсоо.

Найман часай хүдэлмэриин үдэр бодотоор тогтоохо, хүдэлмэригүй байха ябадалтан тэмсэхэ, тогтоогдоһон сагһаа үлүү ажал хэлгые хорихо, имагтал ажалай биржээр дамжуулан, хүдэлмэришэд болон албахаагшадые хүдэлмэридэ абаха асуудалнууд Дээдэ-Үдын Соведэй тогтоолоор хараалагдаһан юм.

Соведүүдэй бүхэроссин II съездын абаһан Газар тухай декредые бэелүүлхэ хэмжээнүүдые совет органууд хараалжа эхилээ.

Совет засагай гол шухала зорилгонь хадаа социалис Эсэгэ ороноо доторой болон гадаадын контрреволюциһаа хамгаалха хэрэг болоо. Забайкалиин залуу Совет засагта эсэргүү добтолгонуудые Семёновой банда 1918 оной эхинһээ ходо хэдэг болобо. Тэрэ бандые харин империалис гүрэнүүд дэмжэдэг һааб даа. Семеновтонтой тэмсэхын тула 1918 оной февраль һарада Забайкальска фронт байгуулагдаа. Командалагшаар С. Лазо томилогдоо бэлэй.

Майн 25-һаа Чехословакиин корпусой зэбсэгтэ үймөөн эхилбэ. Доторой хархис этэгээдүүдтэй нэгэдэһэн эдэ үймөөшэд Транссибириин түмэр замай магистралиие эзэлһэн. Тиигэжэ Сибирьтэ тогтоһон залуу Совет засагта угаа хүндэ хүшэр байдал ушаруулба. Иимэ эрхэ байдалда пролетариадай диктатурын туйлалтануудые хамгаалхын тула хүдэлмэришэд, улаан сэрэгшэд, улаан гвардеецүүд баатарлиг хүсэеэ гаргаһан юм. Гэхэтэй хамта дайсанай үлэмжэ ехэ хүсэндэ сохигдожо, Сибириин Совет засагай зэбсэгтэ хүсэнүүд сухариха баатай болоһон байгаа. Июлиин 11-дэ улаан сэрэгшэд Эрхүү хотые орхёо. Центросибирь Дээдэ-Үдэ зөөбэ. Забайкалиие хамгаалһан зэбсэгтэ тэмсэл һараһаа үлүүхэн үргэлжэлөө. Августын 20-до сагаан чехүүд Дээдэ-Үдые, августын 25-да Шэтые эзэлээ.

Ингэжэ манай ороной түүхэдэ шэнэ саг—граждан дайнай, хариин сэрэгэй интервенцидэ эсэргүү тэмсэлэй үе эхилбэ. Совет засагай Сибирьтэ саг зуура диилдэһэнэй һүүлээр ородой контрреволюционернүүдэй ба хариин империалистнуудай табисуул болоһон хаанай генерал Колчак 1918 оной ноябрь һарада Россиин дээдэ засаг баригша гээшэб гэжэ бэеэ соносхоод, Сибирьтэ сэрэгэй диктатура тогтоогоо юм. Тиихэдэ Прибайкали руу өөрынгөө дивизи эльгээһэн япон милитаристнуудай дэмжэлгэтэй атаман Семёнов Забайкалида эзэрхэжэ оробо. Энээн уруу мүн американ сэрэгэй хоёр ба... льон ерээ. Сэрэгэй ди... турын энэ гуримые ор... сагаан гвардеецүүд, ... ган баяшуул, тэрэшэлэн ... жуазна националист... дэмжээ.

Сагаан гвардеецүүд, хар... булимтарагшад Сибириин... рэ тоодо Буряадай, газар ... дээрэ үргэн ехэ хюд... эмхидхээ. Эдэбхитэй пар... на, совет хүдэлмэрилэгш... зарим тээгүүр Совет ... гые юрэл дэмжэгшэд са... луулагдаһан байха юм. А... га хюдалгын үргэлж... дэлгэрһэн уршагта ба... да зэбүүрхэһэн Сибириин... гэн ниитэ хүдэлмэришэд ... лон тарлашад эдэбхитэй... ехэ тэмсэлдэ бодоһон ...

Октябриин илалта туйл... тануудые хамгаалха ... тэмсэлдэ В. И. Ленин ... рүүтэй Коммунис парти... арад зоной хүсэ элсүү... РКП(б)-гэй ЦК-гай ... оной декабриин 1... абаһан шиидхэбэриин ... дэһөөр партиин ЦК... Сибириин бюро ... хидхэгдээ. Сибириин ... польдо байһан большеви... дэй организацинуудые ... тэлбэрилхэ, тэдэндэ ал... лохо туһаламжа үзүүлх... рилго тэрэнэй үмэнэ та... даа. Партиин Центра... Комитедэй хүтэлбэри ... хариин булимтарагшад... сагаан гвардеецүүдтэй ... лалдахаар бодоһон хүд... ришэд болон таряаш... тэмсэлые толгойлхын ... большевигүүдэй бүхы ... элсүүлхэ талаар Сиби... бюро ехэ хүдэлмэри ... лаа.

Үшөө 1918 оной ... һарада Дээдэ-Үдэдэ РКП... гэй Прибайкалиин подп... комитет эмхидхэгдэһэн ...

Республикын засагай ...ээдын зургаануудта

ШАНГА ХИНАЛТА ХЭРЭГТЭЙ

hаяхан Буряадай АССР-... Министрнүүдэй Совет республикын гүрэнэй, коопера-... худалдаа наймаанай ...ганизацинуудай хүдэлмэри... асуудал хараха үзөөд, ...рэнэй хангалтай байдал... онсо тэмдэглэбэ. 1973 ... январь-май hарануудай ... худалдаа наймаанай ...эб 98,9 процент, коопера-... худалдаа наймаанай ...эб 99,3 процент дүүргэг-... байна. Үгышье hаа, 7 миллион түхэригэй эд ... дутуу худалдагда-... худалдаа наймаа-... эхиннүүд — горпи-...торг, горпромторг, Улаан-... универмаг ба Гусино-...рскын, ВСУРП-ын, НОД-...ын ОРС-нууд мууграар хү-...жэ гараа, 22 районтреб-... 11-ниинь, үгышье ... 50 протентэ табан hа-...гаа түсэбүүдые дүүргээ-...

Гурэнэй худалдаа-наймаа... инспекцын Буряадай ...равлениин шалгалта хэхэ... горпищеторг, ОРС-... ...дай ба бусад организа-... ...дай магазинуудтай эдеэ ...олой зүйлнүүдэй ассорти-... талаар үсөөн, та-... ...дай байба. Илангаа ...хэй загаhан, ургамлай ...он, макаронно зүйлнүүд, элдэб өөхэн, повидла бага байгаа. Хүүгэдэй эдеэ хоол бага үргэлжэ таhалдана. Ниитын эдеэ хоолой предприятида хоол янзын блюдэ ходо байна, шанар муутайгаар бэлдэгдэнэ. Зарим үедэ хэлээмэн таhалдаа. Хүн зоной олоороо ябадаг, амардаг ба сэнгэдэг газарнуудта эдеэ хоолой зүйлнүүдээр худалдаа hайнаар эмхидхэгдэнэгүй.

Худөөгэй, мүн городуудай зарим магазинууд оло дахин забаборилжа хаагдаhан, үни улаан нээгдэнгүй байна, саhа урид хаагдана. Гадна республикын оптово баазанууд, промышленна предприятинууд магазина табигдаха эд бараанай ба эдеэ хоолой зүйлнүүдые сагсоонь эльгээнэгүй. Мүн хүн зоной эрилтэ мэдэхэ, hайн шанартай эд хэрэгсэл наймаанда гаргахын түлөө тэмсэл үшөө hулаар ябуулагдана гэжэ Министрнүүдэй Совет тэмдэглэнэ.

Худалдаа наймаандахи дутагдалнуудые дары усадхахаар республикын Министрнүүдэй Совет худалдаа наймаанай эмхи зургаануудай ажалладаг депутадуудай нютагай Соведүүд уялгалагдаа.

ХАНИ НҮХЭСЭЛЭЙ ҮГЭ

Эрьез сохёод, номин долгёороо
Эдир залуушь, Байгал далай.
Сахилгаа татан сагаалхин бусалаад,
Сагаан буурал үбгэн мэтэлшэ.

Аха дүү Совет Буряад орон 50 жэлэйнгөө ойн баяре тэмдэглэхэдээ байна. Үргэн оронойнай бүтэй олон үндэhэ яhатанhaa бүридэhэн бүлэ соо үнэргэн оролсоhон 50 жэл зол жаргалтай, баяр баясхалантай жэл байна.

Агуу Октябриин хубисхалай урда тээ Буряад орон эгээл заха үзүүрэй хизаар байhан аад, мүнөө хүгжэн hалбаранхай Буряадай республикын ажамалтануудаар бүхы оронмнай омогорхоно.

Гэсэрэй нютаг тухай ульгэрэй орон тухай эгээл түрүүн уран зохёолшод бэшэжэ эхилээ бэлэй.

Номин Байгалай гоё hайханиые, hүртэйшье хүсэнь поэт Александр Прокофьев магтан дуулаа. Тэрэ бүхы наhаараа Байгалда дурлаа. «Байгаль», «Еленка» болон бусад шүлэгүүдээ зохёолшо Буряад ороной шэмэг — Байгал далайда зорюулаа.

Ингэжэ поэт Байгал тухай инаг дуратайгаар бэшээ юм. Россин ондоо хүбүүн Смоленщина нютагай Николай Рыленков Байгал тухай зохёол бэшээ.

Буряад уран зохёолшодой эрхим hайн бүтээлнүүд ород хэлэн дээрэ оршуулагдаа.

Янко Купала, Якуб Колас гэгшэдэй элитэ зохёолнуудаа бэлээшэн белорусс хэлэн дээрэшье «буряад ороной уран түүхэн мастернууд» зарим зохёолнууд оршуулагдан гаргадаа. Мэдээжэ поэт П. Приходский тэдэниие оршуулаа юм. Жэшээлхэдэ, С. Ангабаевай шүлэгэй уран нугалбарииe дагуулан, шүлэг соо харуулагдаhан арадуудай хани нүхэсэл тухай халуун мэдэрэлые уранаар дамжуулан тэрэ оршуулhан байна.

Агуухэ кобзарь Тарас Шевченкыншье түрэл нютагта Буряадай уран зохёолшодой бүтээлнүүд үндэрөөр сэгнэгдэдэг. Украинын элитэ зохёолшодой нэгэн Николай Трублаини бүри дайнай урда тээ Буряад орон тухай бэшэжэ эхилhэн юм.

«Манай зүрхэ сэдьхэлдэ дүтөөр hанагдадаг Буряад орон тухай, эндэхи ажалша зон тухай украин зондо хөөрэхэ хүсэлтэйб. Шухала хүдэлмэри хэжэ байнаб» — гэжэ тэрэ бэшээ бэлэй.

Гушаад оной үеэр тэрэнэй гуурhан дороhоо «Гурбадахи бааза» гэhэн очерк, «За Шаманским камнем» гэhэн тууужа гараба. Энэ зохёол ехэ hонирхолтойгоор бэшэгдэнхэй. Вокзал соо поезд хүлеэжэ hуухан хоёр хүнэй хөөрэлдөөн соо Буряад ороной урда сагай, мүнөө үеын байдал зураглагданхай.

Уран зохёолшо Хоца Намсараевай нэрэ Украинын хүдэлмэришэдтэ үнинэй танил болонхой. «Хоца Намсараев дуушанай, шүлэгшын, зохёолшын гурбан бэлигтэй байhан» гээд поэт-академик М. Ф. Рыльский хэлэhэн. Мүн совет украин уран зохёолой эхи табигша Павлю Тычина Хоца Намсараевай зохёолнуудые анхаралтайгаар уншадаг байха юм.

Ч. Цыдендамбаев, Н. Дамдинов, Ц. Жимбиев болон бусад буряад поэдүүдэй шүлэгүүд украин хэлэн дээрэ оршуулагдаhан. Буряад театрнуудай сцене дээрэ Тарас Шевченкын, Ярослав Галанай, Александр Корнейчугай зүжэгүүд табигдаhан байна.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ Украинын газарые фашист булимтарагшадhaa сүлөөлхын түлөө унаhан буряад хүбүүдэй арюун дурасхаал Украинада нангинаар хадагалагдадаг.

Холын буряад ороной баатар хүбүүн Владимир Бузинаевич Борсоев тухай украин поэт Володимир Панченко бэшээ. Эрэлхэг зоригто буряад хүбүүнэй алдар соло номин долгито Байгалтайшье, Закарпатиин шэмэг болоhон Синевир нууртайшье холбоотой.

Казахстанай уудам талын зон буряад уран зохёолшодой бүтээлнүүдые баясан уншадаг. Элитэ казах уран зохёолшо Мухтар Ауэзов буряадай ульгэр «Гэсэрые» үндэрөөр сэгнэдэг hэн. Буряадай уран зохёолшодой нилээд олохон бүтээлнүүдые казах хэлэн дээрэ оршуулланхай. Жэшээнь, Ж. Тумуновай «Нойрhоо hэриhэн тала» (оршуулагша З. Акышев), Ч. Цыдендамбаевай «Банзарай хүбүүн Доржо» (оршуулагша Б. Алиманов) болон бусадай зохёолнуудтай казах уншагшад танилсанхай.

Үргэн оронoймнай алишье хизаарта «буряад» гэhэн үгэ дуулдаха. Улаан-Үдэ хото, Москва, Киев, Минск, Алма-Ата болон бусад городуудтай үнэн зүрхэнэй хани барисаатай.

БОРТ ОЛЕГ.

Казахска ССР.

„Космос-574" нииидхүүлэгдэбэ

Газарые тойрон дабшадаг «Космос-574» гэжэ зэлхээтэ хэмэл одон 1973 оной июниин 20-до Советскэ Союзhaa табигдаба.

Хэмэл одон дээрэ толхон табигдаhан аппаратура hаадгүй hайнаар хүдэлнэ. Абтаhан мэдээсэлнүүд тоололгон-зэлхээлэгэн түбтэ шэнжэлэн согсоологдожо байнхай.

Дүлэтэ жэлнүүдэй баатарнууд

НЮТАГАЙМНАЙ ҮБГЭН

Ахын аймагай Хүүргэ нютагай Бага-Хээрэгтын альган ...рэ Шарлай Убушеевич ...юшеев хүлөө шоройдожо, ...н болоhон намтартай.

Шарлай хүбүүн бага ба...ар наhанhaa хойшо бэеэ ...балха, дулаалха зангүй ...н. Гэртэ, газаагуур наада... ябахадаа, дулаан хубсаhа ...дэдэггүй hэн гэхэ. Тиимэ... балшар наhанhaa тэрэнэй ...хатуужанги байгаа.

Ажалша бүлын найман ...ибүүд соо Шарлайдал ...алша хүбүүн балай бай...гүй юм хаш. Тиихэдэ тэрэ ...най хүшэр хүндэ, балар ...ранхы hэн ааб даа. Шар...й Убушеевич арбаадхан на...идаа буу үргэлжэ, хээрын ...шэ тайгада гаража, ан гү...эл агнадаг болоо hэн гэхэ. Он жэлнүүд үнгэржэл бай... Үгытэй хүнүүдэй толгой... үргэхэ саг ерээ.

1918 он... Намарай сэлмэг ...рээн огторгойн Саян ...лын орой дээгүүр хүхэр... байха үедэ Нестор Калан...ришвилиин сэрэгшэд Аха ...тагаар дамжан, Эрхүү хү... гэhэн зорилготой яба... юм. Ахын Баруун-Гол ...тагта хоёр hара шахуу ...рлаhан, нютагай зонhоо ...шан хэрэгтэй болоhон ...гаа. Үбгэдэй дундаhаа ...ртаев Тэдэб таабай анхандаа ангууша хүн байhан хадаа газар дайдые hайн мэдэхэ байhан тула хэдэн сэрэгшэдые дахуулаад, Урда-Ахаар абаашаhан. Тиихэдэ Хамаганов Хутаан, Аюшеев Шарлай гэгшэд замшад боложо, Каландаришвили сэрэгшэдые Алайр, Эрхүү хүргэлсэhэн байха...

Шарлай Убушеевич Аюшеев хамтын ажалай эмхидхэгдэжэ эхилхэтэй хамта тэрээндэ хамаhаа түрүүн — 1929 ондо ороhон юм. Тиихэ үедэ Аха нютагта Баруун-Голой Мойлтодо, Жаханаагай адагта хоёр коммуна байгуулагдаhан. Мойлтодо Ербановай нэрэмжэтэ, Жаханаадань «Улаан-Ошон» гэhэн нэгэдэлнүүд бии болоhон байна.

hүүлдэнь Балагта нютагта «КИМ» колхозой эмхидхэгдэхэдэ, Шарлай Аюшеев тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэ болоо hэн. 1933 онhоо 1937 он болотор тэндээ хүдэлбэ. Нютагайнгаа хүн зоноор таарэжа, эбтэй эетэйгээр хүдэлхынгөө хажуугаар, хуушанай үлэгдэлтэй хатуугаар тэмсэдэг байгаа.

Мүнөө тэндэнь «Коммунизм» колхоз хүгжэжэ байдаг. Балагта нютаг танигдашагүй болоо. Эхин hургуули, клуб, библиотекэ, интернат, столово, конторо, магазин, байрын гэрнүүд гэхэ мэтэнүүд аржыха. Машина, тракторшье hураггүй олошороо, ниитын адуу малай тоо толгой нилээд ехээр нэмээ.

Шарлай үбгэнэй наhан соогоо хэhэн, бүтээhэн юумэн ехэ. Шарлай Убушеевич Аюшеев 1940 онhоо Ахынгаа аймгүйсэдкомой түрүүлэгшээр hунгагдаад, зургаан жэлэй туршада хүдэлмэрилhэн байна. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутадаар хоёр дахин hунгагдаа hэн. 1947 ондо Сэнцэ нютагта колхозой түрүүлэгшэ болоо.

Совет геолог-эрдэмтэ Сергей Владимирович Обручев «Азиин зүрхэндэ» гэhэн ном соогоо Шарлай Убушеевич Аюшеев тухай дулаанаар бэшэhэн, газаршан боложо ябаhыень үндэрөөр сэгнэhэн байдаг.

1936 ондо Шарлай Убушеевич Аюшеев Эхэ оронойнгоо ниислэл хото Москва ошобо. «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденоор шагнагдахань гэhэн мэдээсэл Аха нютагаар тараа hэн. Шарлай Михаил Иванович Калининтай уулзаха золтой байhан.

Анхандаа партизануудые газаршалhан туладань тэрэ засагнай тэрэниие дайшалхы Улаан Тугай орденоор, хэдэн олон медальнуудаар шагнаа юм. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутадаар hунгагдаад байхадаа, хүн зоной этигэл найдабаринуудые, эрилтэнүүдыень айхабтар үндэрөөр сэгнэжэ, заатагүй захил бүхэниие бэелүүлдэг байhан.

Мүнөөшье үбгэжөөл ниитын ажалда hаналаа табижал hуудаг. Залуу үеынхид hургаал абахаяа тэрээндэ ходо ерэжэ байдаг.

Д. ДУГАРОВ.

АЙМАГАЙ ГАЗЕТЭНҮҮД МЭДЭЭСЭНЭ

АЖАЛДАА АБЬЯАСТАЙ

Таисия Павловна Колодина Баргажанай-Адагай загаhанай комбинадта хүдэлжэ эхилhээр 25 жэл болобо. Тиигэхэ зуураа энэ нүхэр ажал хүдэлмэридөө оролдосотой hайнаар хандажа, баян дүй дүршэлтэй боложо шадаhан байна. hүүлэй хэдэн жэл соо комбинадай консервэ хэдэг цехтэ ажаллана.

Дүршэл ехэтэй энэ хүдэлмэришэнэй ажалынь хододоо урагшатай hайн ябана. Продукци үйлэдбэрилхэ түсэбөө hара бүри үлүүлэн дүүргэдэг. Ажалынь хододоо эрхим шанартай байдаг. Үйлэдбэриин hайн үрэ дүн түйлахынгаа хажуугаар ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадаа.

Комбинадай унинэй хүдэлмэрилэгшэ Таисия Павловна Колодина Баргажнай-Адагай поселково Соведэй депутадаар hунгагдаа гээд **«Баргажанай үнэн»** газетэ мэдээсэнэ.

БОЛЗОРhООНЬ УРИД

Хориин аймагай шубуу үсхэбэрилдэг стациин коллектив республикын ойн баярай жэлдэ оролдосотой hайнаар хүдэлжэ байна. Энэ станциин үйлэдбэриин дүрбэн бригада түсэбөө hараhаа hарада үлүүлэн дүүргэнэ. Жэлэй түрүүшын хахад соо 750 мянган үндэгэ гүрэндэ тушааха түсэбтэй байбал, табан hарын туршада 1.273 мянган үндэгэ тушаажа, түсэбөө болзорhоонь hара урид үлүүлэн дүүргэбэ гээд **«Шэнэ Үдэ»** газетэ бэшэнэ.

Коллективэй дунда дэлгэрhэн социалис мүрысөөндэ Гунга Гармаевич Гатыповай ударидадаг бригада эрхимлэжэ ябана. Энэ бригадын гэшүүд май hара соо тахяа бүриhөө 19 үндэгэ абаhан байна. Тиихэдэ Цыденжаб Будаевай бригада баhал hайн дүнгүүдтэй.

— Республикын ойн баярай жэлдэ манай шубуушад 2 миллион үндэгэ гүрэндэ тушааха зорилго урдаа табинхай. Тэрэнээ бэелүүлхын түлөө шударгы hайнаар хүдэлжэ байна, — гээд станциие даагша Э. Н. Халзанова хөөрэнэ.

ТҮРҮҮШҮҮЛЭЙ НЭГЭН

Людмила Лаптева «Маяк» колхоздо hаалишанаар хүдэлжэ эхилhээр тиимэшье удаан болоогүй. Залуу hаалишан ажалдаа анхаралтайгаар хандадаг, түрүүшүүлэй дүй дүршэл үргэнөөр хэрэглэхын түлөө ходо оролдожо ябадаг юм. Тэрэнэй ашаар ажаhынгаа түрүү hаалишадай тоодо оролсоhон байха юм.

Малшадай бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ оролсожо, дээшэлүүлэгдэhэн уялга абаад, тэрэнээ дүүргэхын түлөө шармайн оролдожо ажаллана. Жэлэй түрүүшын табан hара соо Людмила Лаптева үнеэн бүриhөө 1323 килограмм hү haaгаа гээд Улаан-Үдын аймагай **«Коммунизмын туяа»** газетэ мэдээсэнэ.

ШЭНЭ БОЛЬНИЦА

Хяагта хотын медицинын хүдэлмэрилэгшэдтэ баяр баясхалантай үдэр hаяхан болобо. «Бурятцелинстрой» трестын 466-дахи ПМК-гай барилгашад больницын ехэ комплекс бодхоожо, тэдэндэ бэлэглээ. Тэрэ комплексын бүридэлдэ томо больница, поликлиникэ, олон байшангууд оролсоно.

Больницын комплексые ашаглалгада тушаалгада зорюулагдаhан баяр ёhололой митинг болоо. Тэрэниие горсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ С. П. Климов нээжэ, городой медицинын хүдэлмэрилэгшэд болон барилгашадые халуунаар амаршалhан байна. Энэ митинг дээрэ КПСС-эй Хяагтын райкомой секретарь Н. Л. Чимытов, республикын элүүрые хамгаалгын министрэй орлогшо Д. Э. Эрдынеев, аймагай больницын главна врач М. К. Хитрихеев болон бусад үгэ хэлэhэн байха юм. Энээн тушаа аймагай **Лениннэй туг»** газетэ мэдээсэнэ.

hАРА СОО—ГУРБАН ТҮСЭБ

Байгалай модоной баазын коллектив май hарын үйлэдбэриин түсэб 130 процент дүүргэээ. Ороной олон ондоо область хизаарнуудта эндэhээ барилгын модон, шпала, бусад материал эльгээгдэдэг юм. Май hара соо 596 мянган түхэригэй продукци худалдаха түсэбтэй байбал, тэрэнээ 775 мянгада хүргэhэн байна гээд Кабанскын аймагай **«Байгалай галнууд»** газетэдэ бэшэгдэнэ.

Б. И. Холодовой хүтэлбэрилдэг шпала хэдэг цехэй хүдэлмэрилэгшэд коллектив соогоо эрхимлэжэ ябана. Тэдэнэр май hара соо гурбан hарын түсэб дүүргэжэ, ажалай ехэ амжалта түйлаhан байна.

...Тэрэнэй бүридэлдэ Г. Т. ...ров, Г. И. Камынин, ...К. Манойленко, Н. Е. ...аксон, Л. Л. Непомнящий ...шэд ороhон юм. Удаань ... комитедтэ А. П. Вагжа... оролсожо, тэрэнэй түрүүлэгшэнь болоо. hүү...эрнь Сибириин III партийн конференци дээрэ Ваг...нов РКП(б)-гэй Сибириин ...астной комитедэй гэшүү...эр hунгагдажа, партийна ...элмэридэ Алас-Дурна ...гээгдээ hэн. Тэрэ зуура ...дaa Шэтэ хотодо сагаан ...рдейцүүдтэ тэрэ бариг...жа, hүүлээрнь саазалуу...гдаhан шуу. 1919 оной ...ель hарада партиин Прибайкалиин комитедэй сос...та И. А. Кузнецов (Во...нов) hунгалтагүйгөөр оруу...дажа, удаань тэрэнэй ...рүүлэгшээр hунгагдаhан

...Большевик хүсэнүүдые ...таруулан жагсааха, Кол...ай гуримда эсэргүү, Со... засаг hэргээн бодхоохо ...рилготой зэбсэгтэ восста... Прибайкалиин хүдэл...ришэд болон таряашадые ...дэхэ талаар РКП(б)-гэй ...байкалиин подпольно ко...ет горитой хүдэлмэри ... юм.

...Забайкалиин баруун захын ...ар дайдада ажал ябуулга... эрхилдэг Прибайкалиин ...итедтэй нэгэн хамта ...дэ-Үдэдэ хэдэ хэдэн под...ьно партийна ячейкэнүүд ...лжэ байгаа. Тиимэ ячей... ...ууд түмэр зам дээрэ, ...эй заводто, типографида, ...фетын фабрикада, «Эко...ия» кооперативта, тэрэ...эн Мысовая, Хёлго стан...ууудта, Тарбагатайн уур...да, Петровскын заводто, ...ицкосавск, Худара, Бэ...р болон Баргажанда ...hан. Эгээл томониинь Ху...ын организаци байгаа. ...эй хүтэлбэрилэгшэнь ...К. Плис бэлэй. Тус орга...ци Сэлэнгын-Адагай ...оной 27 тосхондо өөрын ...са бүлэгүүдтэй байhан ... гэхэ.

...Прибайкалиин комитет ... хото, хүдөөгэй хүдэл...шэд, таряашадай дунда хүдэлмэри ябуулдаг бэшэ, мүн Семеновой сэрэгэй солдадуудай дунда агитаци хэдэг hэн. Тэрэнэй ашаар Семеновой частьнуудай солдадууд олоороо зугадажа, партизануудай тала руу ородог hэн.

Сагаантанай эзэмдэлгэдэ эсэргүү подпольно хүдэлмэри Байгалай хойто бэеын буряадуудай дунда ябуулагдажа байгаа. 1919 оной эхеэр Эрхүүдэ буряад коммунистнуудай нюуса бүлэг эмхидхэгдэнэ. Тэндэ Г. Г. Данчиков, А. А. Маркизов, С. Х. Николаев, М. Н. Ербанов ороо hэн. Тэрэ жэлэй зун Боохондо, намарынь Кондодо большевигүүдэй бүлэгүүд эмхидхэгдээ. РКП(б)-гэй Эрхүүгэй подпольно комитедэй шиидхэбэреэр подпольно буряад бүлэгүүдые хүтэлбэрилхын, буряад ажалшадые зэбсэгтэ восстанида бэлдэхын тула партиин губкомой дэргэдэ Буряад секци эмхидхэгдэhэн юм. 1919 оной эсэс багаар Эрхүүгэй буряадуудай дунда Боохон-Укырэй, Кондойн, Каха-Янгуудай, Алайрай, Молькиин большевик бүлэгүүд хүдэлмэри ябуулжа байгаа.

Большевигүүдэй хүтэлбэри доро 1919 ондо Буряад ороной нютагуудаар партизануудай хүдэлөөн үргэдэн дэлгэрээ. Эрхүүгэй губернидэ Н. А. Бурловай, Н. В. Дворяновай, Д. Е. Зверевэй, Н. А. Каландаришвилиин отрядууд тэмсэл хэжэ байhан. 1919 оной эсэстэ Черемховын, Эрхүүгэй хүдэлмэришэд болон солдадууд зэбсэгтэ восстанида бодоо. Эндэ хүрэжэ ерэhэн партизануудай отрядууд тэрэниие дэмжээ. 1920 оной эхеэр Эрхүү хото сагаантануудhaa сүм сүлөөлэгдэжэ, засаг түрэ большевигүүдээр ударидагдажа байгаа Сэрэгэй - революционно комитедэй гарта абтаба. Колчак, тэрэнэй премьер-министр комитедэй тоттоолой үндэhөөр 1920 оной февралиин 7-до Эрхүүдэ саазалагдаа. Эрхүүтэй губерниин сүлөөлэгдэhэнэй ашаар баруун буряад нютагуудта засагай шэнэ органууд—аймагай, хошуунай ревкомууд байгуулагдажа эхилбэ.

Большевигүүдэй ударидалга доро хариин булимтарагшадта, сагаантанда эсэргүү революционно э д э б х и т э й ажал ябуулга Забайкалида ябуулагдажа байгаа. Газар бүхэндэ партизануудай отрядууд байгуулагдана. Тэдэниие К. И. Лощенков, П. П. Смолин, П. А. Аносов, Е. Л. Петров, Ф. Ф. Чебунин, И. С. Афанасьев болон бусад толгойлно. Эдэнэрые хүтэлбэрилхын тула РКП(б)-гэй Прибайкалиин комитедэй заабаряар 1919 оной декабриин hүүл багаар Д. К. Смолин, Е. В. Лебедев, И. Л. Ковалев, С. Ю. Широких-Полянский болон бусад составтай Сэрэгэй-революционно штаб байгуулагдаа. Партийно-политическэ, ниитэ-ойлгууламжын хүдэлмэри эрхилхын тула штабай дэргэдэ «Коммунистнуудай (большевигүүдэй) партийна бюро» эмхидхэгдээ. Тэрээндэ И. А. Кузнецов (Воронов), К. Г. Лопатин, Е. В. Лебедев, Н. В. Зыков гэгшэд томилогдоо. Прибайкалида зэбсэгтэ восстани бэлдэжэ, тэрэниие бэелүүлхэ талаар эдэ штаб бюро хоёр айхабтар ехэ хүдэлмэри хэhэн юм.

1919 оной декабрь hарада Мухар-Шэбэртэ, Бэшүүртэ, Тарбагатайда таряашадай восстани эхилээ. Иимэ восстани 1920 оной эхеэр Сэлэнгын-Адагай Баргажанай районуудай таряашад эмхидхээ. Ингэжэ Забайкалиин бүхы баруун тала партизанска сэрэгэй байдалда оробо. Арадай энэ восстани дарахын тула хариин булимтарагшад, сагаантан Петровскын заводhoo, Дээдэ-Үдэhөө, Троицкосавскhaa хэhээлтын отрядуудые ябуулба. Гэбэшье тэдэнэр восстанида бодогшодто hамна сохиулhан, партизануудай тала руу ороhон байха юм.

Хариин булимтарагшадта, сагаантанда эсэргүү бүгэдэ арадай хүдэлөөндэ буряадай үгытэйшүүл хабаадалсаа. РКП(б)-гэй Боохоной комитедэй шиидхэбэреэр буряад, ород хүнүүдhээ бүридэhэн П. С. Балтахиновай Буряадай морин сэрэгтэ партизанска отряд байгуулагдаа hэн. Алибаа нютагуудай олон буряадууд партизануудай отрядуудта нэгэдэн тэмсээ. Илангаяа партизануудые эдеэ хоолой зүйлнүүдээр, малай тэжээлээр, мори унаагаар, дулаан хубсаhаар, буу зэбсэгээр хангаха талаар ажалша буряад олониитэ илангаяа ехэ юумэ хэhэн, тэрэ үүргэнь угаа ехэшье. Сэлэнгын аймагай гурбан хушуун (Оронгын, Сэлэнгын, Сүхын) восстаниин эхилхэhээ хойшо 1920 оной май hара хүрэтэр партизануудта 48 мянган улаа табиhан, 595 мори, 1131 үхэр, 12,5 мянган пүүд талха, дулаан хубсаhа, тэрэшэлэн буу зэбсэг үгэhэн байна бшуу.

Большевигүүдэй хүтэлбэри доро Забайкалиин баруун талын хүдэлмэришэд болон таряашадай бүгэдэ арадай дайн сэрэг 1920 оной эхеэр амжалтатайгаар дүүрээ. Ингэжэ энэ газар дайда хариин булимтарагшадhaa, Атаман Семеновой сэрэгшэдhээ сүлөөлэгдөө. Эгээл шиидхэхы шатань хадаа мартын 2-то Дээдэ-Үдые Семёновой ба япон сэрэгшэдhээ сүлөөлhэн хэрэг болоно. Энэмнай Улаан Армиин частьнуудай, партизануудай отрядуудай нэгэдэмэл хүсэнүүдэй баатарлиг добтолгын үрэ дүн шуу.

Ингэжэ В. И. Ленинэй толгойлhон Коммунис партиин хүтэлбэри доро хүдэлмэришэд ба таряашадай баатарлиг тэмсэлэй аша туhаар Сибириин, тэрэ тоодо Буряад ороной газар дайда дээгүүр Совет засагай hүлдэ бологшо Улаан туг хэтэдээ намилзаа бэлэй.

Б. БАТУЕВ,
Зүүн-Сибириин культурын институдай доцент.

ТЕЛЕФОН • ТЕЛЕГРАФ • РАДИО
ХИЛЫН ГААНАhАА

ПРАГА

Прагада семинар болобо

ТАСС

РСДРП-гэй II съездын 70 жэлэй ойдо, «Коммунис партиин манифестын» 125 жэлэй ойдо зорюулагдаhан ниитэ-республиканска семинар Прагада болобо.

КПЧ-гэй ЦК-гай пропаганда, агитациин таhагые даагша В. Бейда «Коммунис манифестын үзэл сурталай удха шанар, РСДРП-гэй II съездын шиидхэбэринүүдэй Чехословакиин Коммунис партида үзүүлhэн нүлөөн» гэhэн элидхэл семинар дээрэ хэбэ.

КЕЛЬСИНКИ

Хельсинкидэ үнгэргэгдэhэн пресс-конференци

ТАСС

Европодохи аюулгүй байдалай ба харилсаа холбооной асуудалаар Европын эхэнэрнүүдэй августын 10—12-то Хельсинкидэ зарлагдахаяа байгаа конференцидэ зорюулагдаhан пресс-конференци эндэ болобо. Эхэнэрнүүдэй ниитэ-Европын энэ хуралдаанда бэлэдхэл хэхэ Финляндиин эмхидхэлэй комитедэй түрүүлэгшэ, Финляндиин гэгээрэлэй хоёрдохи министр Марьятта Вяянянен, Эхэнэрнүүдэй уласхоорондын демократическа федерациин президент Хертта Куусинен пресс-конференци дээрэ үгэ хэлэбэ.

Европын оронуудай политическэ, ниитын, эхэнэрнүүдэй 150 эмхиhээ ерэhэн делегадуудай хабаадаха энэ хуралдаан эхэнэрнүүдэй уласхоорондын хүдэлөөнэй түүхэдэ эгээн олоной хабаадалгатай байха юм.

БОНН

ДОГОВОРТО ГАР ТАБИГДАА

ТАСС

ЧССР-эй ба ФРГ-гэй хоорондохи харилсаа hайжаруулха тухай договорто гар табилга ФРГ-гэй Гадаадын хэрэгүүдэй министерствэдэ болобо. ЧССР-эй үмэнэhөө — гадаадын хэрэгүүдэй министр Б. Хнеупек, ФРГ-гэй үмэнэhөө — гадаадын хэрэгүүдэй министр В. Щеель договорто гар табяа.

Эб найрамдалай аша туhада

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежневэй албанай хэрэгээр США-да ерээд, Президент Р. Никсонтэй хөөрэлдөөнүүдые хэжэ байhан тухайнь хариин оронуудай хэблэл, радио ба телевидени үргэнөөр бэшэхэдээ, дамжуулгануудые хэхэдээ, совет-американ харилсаанай hайжаржа байhыень бүхы түбинүүдэй оронуудай арадууд, правительстванууд үндэрөөр сэгнэнэ гэжэ тэмдэглэнэ. Л. И. Брежневэй Р. Никсонтэй хэhэн хөөрэлдөөнүүд, СССР-эй ба США-гай правительствануудай хоорондо Вашингтондо гар табигдаhан хэлсээнүүд совет, американ арадуудай, бүхы хүн түрэлтэнэй үндэhэн эрилтэнүүдтэ харюусана гээд хариин оронуудай политическэ, ниитын ажал ябуулагшад тоолоно.

Л. И. Брежневэй хани ёhоной уулзалга хэхэеэ США ерээд байhан ушарые, Президент Р. Никсонтэй хөөрэлдөөнүүдые, США-гай конгрессэй гэшүүдтэй уулзалгые американ хэблэл үргэнөөр бэшэнэ. Вашингтондо гар табигдаhан хэлсээнүүд СССР-эй США-гай хоорондохи «улам үргэдэжэ байгаа харилсаа холбоо саашадань бэхижүүлхэ байна» гэжэ «Вашингтон пост» газетэ тэмдэглэнэ. «Вашингтон ивнинг стар энд дейли ньюс» газетын бэшэhэнэй ёhoор, эдэ хэлсээнүүд «совет-американ харилсаанай hайжаржа байhан тухай гэршэлнэ».

Хүндэтэ совет айлшанай американ конгрессэй гэшүүдтэй уулзалгада тус газетэ ехэ анхаралаа хандуулна

Л. И. Брежневэй хани ёhоной уулзалга хэхэеэ США-да ерээд байhан түрүүшын үдэрнүүд hайн, аша үрэ ехэтэй байгаа гэжэ Чехословакиин «Руде право» сэгнэнэ. «СССР-эй, США-гай хоорондохи харилсаанай hайжаралга уласхоорондын байдалда горитой нүлөө үзүүлхэ байна, — гэжэ газетэ мэдүүлнэ. — Нёдондо Р. Никсонэй Москва ошожо ерэhэнhээ хойшо үнгэрhэн богонихон болзор соо дэлхэйн хүсэтэй хоёр гүрэнэй хоорондохи харилсаанай улам hайжаржа байhанай гэршэнэр болонобди».

Манай үе сагай дэлхэйн политикын гол шухала бүхы асуудалнуудаар Советскэ Союзай бүтэмжэтэй шиидхэбэринүүдые абадаг байhыень Л. И. Брежневэй США-да ерэлгэ элирхэйлэн гэршэлбэ гэжэ ГДР-эй «Нойес дойчланд» газетэ «Эб найрамдалай эдэбхитэй политика» гэжэ гаршагтай статья дотороо тэмдэглэнэ.

Советскэ Союзай, Холбоото Штадуудай хүтэлбэрилэгшэдэй уулзалга hайн эхин болоно гэжэ Болгариин хэблэл нэгэн hаналтайгаар сэгнэнэ. Л. И. Брежневэй Р. Никсонтэй хэhэн хөөрэлдөөнүүд ехэ үрэ дүнгүүдые үгэнэ гээд «Работническо дело» газетэ бэшэнэ. Ушарынь юуб гэхэдэ, хоёр тала харилсаагаа hайжаруулхые оролдоно бшуу.

Гансал совет, американ арадуудай бэшэ, харин бүхы дэлхэйн арадуудай аша туhа хараада абан, совет-американ харилсаа hайжаруулхые эрмэлзэн, Л. И. Брежнев Вашингтондо хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэжэ байна гээд Францийн «Юманите» тэмдэглэнэ.

Совет-американ харилсаанай hайжаралга бүхы дэлхэй дээрэ бата бэхи эб найрамдал хангаха арга олгоно гэжэ Италиин «Унита» газетэ бэшэнэ. Хоёр ороной научно-техническэ түйлалтанууд бүгэдэ ниитын дэбжэлтын аша туhада табигдана.

Вашингтондохи хөөрэлдөөнүүдэй түрүүшын дүнгүүд «хоёр ороной хоорондохи харилсаа үргэдхэлгэдэ шэнэ, гүнзэгы удха шанар нэмээнэ» гэжэ Японой «Санкэй симбун» газетэ мэдүүлнэ. «Элдэб hалбаринуудта совет-американ хамтын шэнжэлгэнүүдэй дүнгүүд бүхы оронуудай аша туhада харюусаха байhаниинь дамжаггүй», — гэжэ «Токио симбун» газетэ тоолоно.

«Үзэл сурталай талаар ондо ондоо байгаашье hаа, СССР-эй США-гай хоорондохи харилсаанай hайжаралга бүхы дэлхэй дээрэхи түгшүүрил hуларуулгада нүлөөлхэ байна», — гэжэ «Таймс оф Индиа» газетэ найдажа байhанаа мэдүүлнэ.

Совет-американ хөөрэлдөөнүүд уласхоорондын түгшүүрил hуларуулха, дэлхэйн шэнэ дайнай аюул сараха байна гэжэ Танзаниин национальна суглаанай спикер Адам Сапи Мквава, ТАСС-ай корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө, тэмдэглээ.

Эб нйрамдалай аша туhада туйлай ехэ удха шанартай совет-американ хөөрэлдөөнүүдэй хойноhоо Латиин Америкын ба бүхы дэлхэйн оронуудай арадууд анхаралтайгаар адаглана гээд Венесуэлын «Универсаль» газетэ бэшэнэ.

(ТАСС).

БЕРЛИН

Хөөрэлдөөнүүд дүүрэбэ

ТАСС

ГДР-эй хүтэлбэрилэгшэдэй ба хани ёhоной албанай хэрэгээр ГДР-тэ ерээд байhан ПНР-эй партийно-правительственна делегациин хоорондохи хөөрэлдөөнүүд эндэ боложо дүүрэбэ.

ГДР-эй, ПНР-эй хоорондохи хани барисаа бэхижүүлхэ, харилсаа үргэдхэхэ тухай декларацида гар табилгын баяр ёhолол эндэ болобо. ГДР-эй талаhаа — СЕПГ-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь Э. Хонеккер, СЕПГ-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ГДР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо Х. Зиндерман; ПНР-эй талаhаа—ПОРП-ын ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь Э. Герек, ПОРП-ын ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ПНР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ П. Ярошевич декларацида гар табяа.

ДЕЛИ

Азидахи аюулгүй байдалай түлөө

ТАСС

Ази түбидэ аюулгүй байдал хамтаараа хангаха тухай СССР-эй дурадхалые дэмжэжэ байhан тухайдаа Индиин Коммунис партиин национальна Соведэй гэшүүн Мохит Сен хэлэбэ.

Энэ бодол Ази түбиин бүхы арадуудай аша туhада харюусана гээд тэрэ ТАСС-ай корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө тэмдэглээ. Империализмда, шэнэ түхэлэй колониализмда эсэргүүгээр тэмсэгшэд энэ дурадхалай гүнзэгы удхатай байhые онсолон заана. Энэ бодолые бодото дээрэнь бэелүүлхын түлөө тэмсэхэ гээшэ Ази түбидэ революционно хубилалта хэхэ гэhэн удхатай. Хитадай хүтэлбэрилэгшэд дээрэлхүү ябадал гаргажа, энэ дурадхалда хайша хэрэгээр хандана бшуу. Үшөө нэгэ ондоо ушар шалтагаанhaa Пекинэй хүтэлбэрилэгшэд энэ дурадхалые буруушаана. Ази түбидэ аюулгүй байдал хамтаараа хангалга дэлхэйн түс районой оронуудай hаналаа нэгэдэлгые бэхижүүлхэ байна. Теэд Пекинэй хүтэлбэрилэгшэд энээниие буруушаана.

Ази түбидэ аюулгүй байдал хамтаараа хангалга эб найрамдалай ба дэбжэлтын үзэл бодолдо үндэhэлнэ гээд Мохит Сен хэлэбэ. Энэ бодол бэелүүлээд байгаа hаа, Азиин оронууд бүри хурдан түргөөр хүгжэхэ,

ТООЛИ

«...ЭХЭ НЮТАГАА МАГТАН ДУУЛАХА ХҮСЭЛЭНТЭЙБ»

АЯЛГА

ЭНЭ УШАР элихэн һанагдана. 1967 оной намар һэн. Агуу Октябриин 50 жэлэй ойдо зорюулагдаһан уран һайханай харалга дээрэ «Хабарай дуунай» ирагуу гоё аялга олоной сэдьхэл зүрхэ буляаба. Энэ дуунай автор, залуу композитор Балдан Гомбоевой нэрэ тиихэдэ республика дотор мэдээжэ боложо эхилээ һэн.

Балдан Гомбоев балшар бага наһанһаа хойшо дуунда дуратай һэн. Дайнай хүшэр жэлнүүдэй үедэ һаалиин гүүртэ дээрэ ажаһуудаг бишыхан хүбүүн мориной һүүлэй хилгааһан, консервын түмэр баанха гэхэ мэтээр морхигор заахан хуур дархалаад, буряад аялгануудые тэрээн дээрээ гаргадаг һэн.

Һургуулида һуража байхадаа, уран һайханай бүлгэмдэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаа. РСФСР-эй арадай артист Ч. Г. Гениновэй хүтэлбэри доро лимбэ дээрэ наадажа һураа. Тиихэ үедэ Хэжэнгэдэ хүгжэмэй һургуули гэжэ үгы һааб даа. Тиибэшье хүгжэмдэ ехэ дуратай эдир хүбүүн олон инструмент дээрэ наадажа һураа һэн.

Балдан Чимитович Гомбоев Красноярск хотын технологическа институт дүүргээ, хүдөө нютагай барилгануудые улам һайжаруулхын түлөө эдэбхи оролдолгоёо мүнөөшье хүрэтэр гаргажа байдаг.

Сүлөөгүй ажал дээрэ байгаашье һаа, Балдан Гомбоев хүгжэм, дуун тухай хэзээдэшье мартаагүй. 1959 ондо Буряадай литература, искусствын хоёрдохи декада дээрэ Хэжэнгын хоорто оролсожо, буряад арадай инструментнүүд дээрэ наадаһан байна.

1967 онһоо эхилжэ дуунуудые зохёогоо. Үнэн дээрээ дуунуудые зохёохо хүсэл үнинһөө хойшо тэрэнэй зүрхэ сэдьхэлдэ мүндэлһэн бааб даа. Түрүүшын дуунуудай нэгэн — «Хабарай дуун» гээшэнь республика дотор 1967 ондо түрүүшынхиеэ зэдэлжэ, олоной дура сэдьхэл буляаба.

Балдан Гомбоевой дуунууд юун тухай манда хэлэнэб? Тематикын талаар энэ олон янзын байна: уянга, шог, түрэл байгаалияа магталга. Залуу хүгжэмшэ зохёохы дуратай ажал тухайгаа нигэжэ хэлэнэ: «Өөрынгөө дуунууд соо Хэжэнгэ, Худан голнуудай гоё һайхан байгаалиие, тэндэхи уһа мүрэнэй аалин номгон урасхалые, сэлмэг тэнгэриие, хабарай сагаар сэсэтлэн һалбардаг тэнгэриин хангалые оруулхые оролдодогби. Үнэн дээрээ ажалша бэрхэ нүхэд тухайгаа аялга дуунуудые бэшээгүйдэ аргагүй байна».

Балдан Гомбоев хүгжэмэй ямаршье һургуулида һурааагүй, миил өөрынгөө дуратай сэдьхэлһээ оролдожо, энэ эрдэмдэ һураһан байна бшуу. Тиимэл хадань тэрэнэй дуунууд арадай аман зохёолһоо үндэһэтэй байна гэжэ һанахаар. Зүгөөр эндэ хүгжэмэй училищи, консерватори дүүргэһэн хүнүүдые зэмэлнэ бэшэбди.

Балдан Гомбоевой дуунууд түрэл нютагай, арад зоной аялга хүгжэмһөө эхитэй байдаг. Бодоод үзэгты, жэшээлхэдэ, «Хэжэнгэ» гэжэ дуунайнь аялга яаралгүйхэн аад, хүнэй зүрхэ сэдьхэлые ямаршьеб нэгэ талаһаань дайраһан шэнги байха юм. Аялганууд олон ааб даа. Зүгөөр залуу композитор Балдан Гомбоевой уян сэдьхэл, тэрэнэй хёрхо нюдэн, һонор шэхэн байгаалиин, арадайнгаа гуниг, баяр, уйдхар, жаргал тээшые соносожо, шагнажа ябадаг байха юм. Жэшээлхэдэ, «Худан гол» гэһэн дууниинь арадай дуунай аялгаһаа сэхэ эхитэй шэнги аад, өөрын онсо нэгэ маягтай байха юм.

Залуу композиторой дуунуудые тоолоод үзэхэ болоо һаа, үсөөн бэшэ. «Ганса ши намайе ойлтоногүйш», «Ши минии наранши», «Залуу наһанай охин» болон бусад дуунуудынь республикымнай аймагуудай болон хотонуудай залуушуул мүнөөшье дууладажа байна. Юундэб гэхэдэ, эдэ дуунуудай аялга арадай дуунуудта дүтэрхы, зүрхэ сэдьхэлэй оёорһоо бурьялһан, уянгата дуунай мүрнүүд байна бшуу.

Буряадай олон поэдүүдэй үгэнүүд дээрэ Балдан Гомбоев дуунуудые бэшэнхэй. Тэдэнь мүнөө республикымнай телевидени, радио-дамжуулгын комитедэй зүгһөө олониитэ, хүн зоной дунда нэбтэрүүлэгдэжэ байдаг.

Эдир үетэн—хүүгэдтэ зорюулһан дуунуудые Балдан Гомбоев бэшэнэ. Жэшээлхэдэ, тэдэнэй тоодо «Эдир ленинецүүд», «Пионерэй уряал», «Захяа» болон бусад зохёолнуудые манай багашуул сээжээр мэдэдэг, дуулададаг байха юм.

Балдан Гомбоев мүнөө шэнэ дуунуудые зохёожо байна. Арад зоной аялгаһаа һабагшатай тэрэнэй дуунууд манай республикын хүгжэмэй хүгжэлтэдэ туһа нэмэри болохо байһаниинь, тэрэнэй, бэлигтэ хүгжэмшын дуунуудай үшөөл олоор мүндэлхэ байһаниинь дамжаггүй.

О. КУНИЦЫН,
хүгжэм шэнжэлэгшэ.

Цокто НОМТОЕВ

АГАДА ТҮРЭҺЭН ШҮЛЭГҮҮДҺЭЭ

АЛХАНА

Агын хоймор таладахи
Агуула үндэр Алхана,
Хори Агын хоорондо
Холоһоо тобойн
харагданаш.
Табан зүйлэй
ургамалаараа
Табсан бүхэнш илгарна.
Табин нэрэтэ ангаараа
Тайга уулаш суурхана.
Дуһалан гараһан уһанш
Домтой аршаан гэгдэдэг.
Дорюун булагууд
тухайдаш
Домог олые хэлсэдэг.

АГЫН БАЙГАЛ

Гурбан гүнзэгы жалгатай
Гурьба үндэр байсаяа
Эльбэн эльбэн долгилдог
Номхон тунгалаг, сэнхир
Ножын нуур оршоно.
Шэхэр ургасатай
үндэрһөө,
Шэрүүн шулуун байсаһаа,
Хатан хушуун дээрэһээ
Харан ажаглан зогсоном.
Хоёр захаараа
хабсагайтай,
Ходоро ошоһон
далайтай,
Байһаар, хараһаар
байтарнай.
Байгал далайн
түхэлтэйлши,
Баян Ага нютагай
«Байгал» гэжэ
нэрэтэйлши.

ХОНИШОНОЙДО

Цокто-Хангил нютагайхнд
Суутай болонхой
ажалаараа,
Түсэбөө үлүүлэн
дүүргэгшэд
Түүхээ шэмэнхэй
алдараараа.
Үндэр хадануудыень
үзэжэ,
Үргэн талыень
һайхашаажа,
Холо хүдөөгөөрнь
ябатараа,
Хонишон Галсановайда
ороообди.
Хори гаран жэл соо
Хонишон ябаһан
дүршэлтэй,
Ужам үргэн үбсүүндээ
Улаан Тугай хоёр
ордентой.

Галсанов Галдан ээзэн
Гараа һарбайн уттаал даа.
Ажал тухайгаа хэлэжэ,
Аглаг дайдаяа магтаал
даа.

—Зууһаа зуу
алдагдахагүй, — гээд,
Зутаалан һуухань бахатай
даа!
—Иимэ хүнүүд захагүй,
— гээд,
Энеэбхилэн парторг
нэмэлэй даа.

Булаг

*Һүдэнтын дунда
һургуулиин
«Булаг» гэжэ бэшэмэл
журнал
гаргадаг залуу уран
зохёолшодто.*

Булаг голой эхин.
Үзэг эрдэмэй эхин.
Һүдэнтын булаг һэрюун,
Һүн шэнги арюун,
Һурагшадай бэлигээр
бурьялна,
Һүбэлгэн аялгаар
харьялна.
Ута аян гаталхал хаш,
Олон голтой ушархал
хаш.
Олон голтой ушархал
хаш.
Арюун мүрэнэй
долгилхые
Анхаран хожомоо
шагнахадаа,
Танай булагайхидай
аялгые
Танижа тэндэ ханахаб
даа.
Һүдэнтэ тоонто нютагаа
Хэдэнтэ дуулахал
булагайхид!

Үзөөн

Үзөөн нютаг хүрөөбди,
Үнэн нүхэдөөр уулзаабди,
Үзэсхэлэн музей
хараабди,
Үнэншэжэ һонирхожо
мордообди.

Зүдхэли

(Дуун)

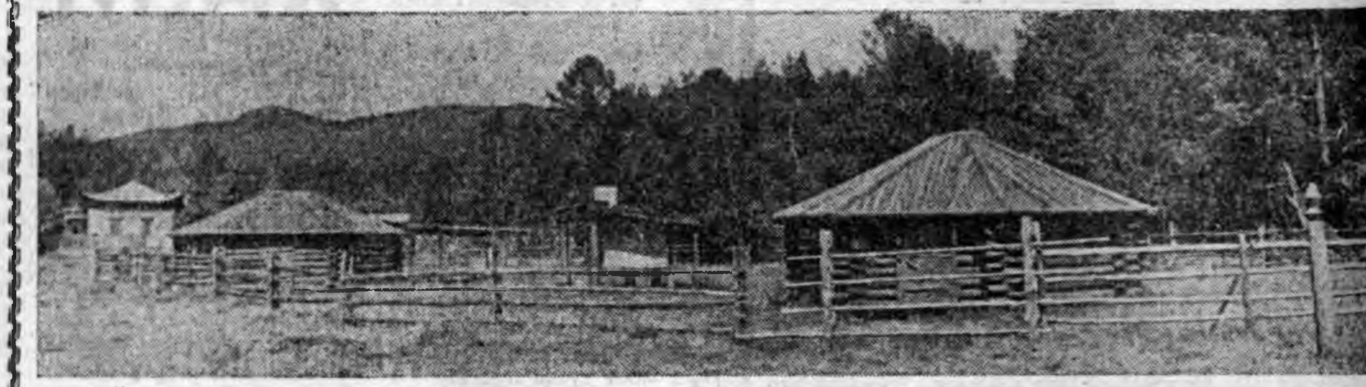
Онон голһоо халбайһан,
Олон хараяа налаһан,
Налагай хүндэл адли,
Наруули нютаг Зүдхэли.
Зориг урма түрүүлдэг.
Зүдхэли һайхан нютаг
юм.
Үргэн Ононой уняарһаа
Үлир мойһоор
хангалтаһан,
Алхана, Будалан
ууланууднһаа
Арюун агаараар
һэбшээлһэн,
Зориг урма түрүүлдэг
Зүдхэли һайхан нютаг
юм.

• • •

Үндэр ургасаар
халюурһак
Үргэн Зүдхэли
үрэжэлтэй.
Үргөөр ажалаа
хүгжөөһэн
Үнэр арадынь хэшэгтэй.
Зориг урма түрүүлдэг
Зүдхэли һайхан нютаг
юм.

***

Эблэл баян нэгэдэлынь
Эхэ ороноор алдаршаа.
Багша хүбүүниинь дайнда
Баатар габьяагаар
мүнхэрөө.
Зориг урма түрүүлдэг,
Зүдхэли һайхан нютаг лэ!

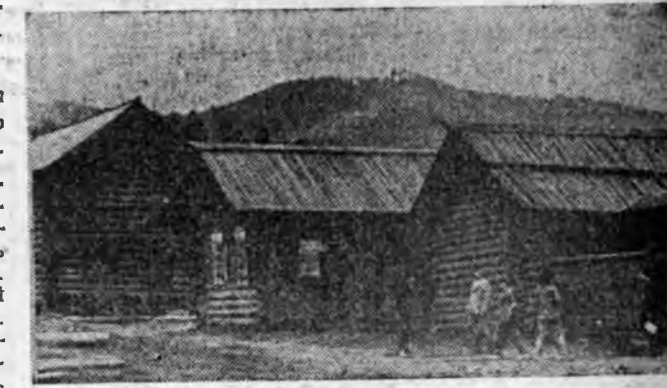
ШЭНЭ МУЗЕЙ-ЗАПОВЕДНИК

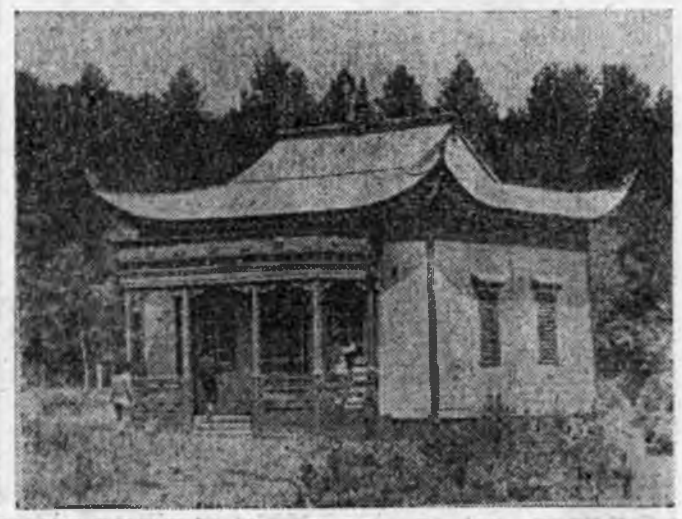
БУРЯАДУУДАЙ, шэмээшэгүүдэй, оротоной урданай байдал харуулһан этнографическа музей — заповедник байгуулха гэһэн хөөрэлдөөн үнинһөө хойшо болоһон. 1968 ондо энэ асуудал шиидхэгдэжэ, Дэдэ-Онгостойдо музей-заповедник 1969 ондо барижа эхилхээр хараалагдаа бэлэй.

Тэрэ гэһээр хэдэн жэл үнгэрбэ. Музейн барилга гол түлэб дүүргэгдэжэ байнхай. Урданай зоной хэрэгсэл болон бүтээлнүүдые, гэр байра, хорёо хото, дасан дуган болон бусад эндэ һэльбэн табигдаа.

Музей-заповедник аяар гушан гектар талмай эзэлнэ. Эндэ буряадуудай хоёр һэеы гэр табигданхай. Һэеы гэр дотор урданай зоной хэрэгсэл һаба һуулга, үхэг ханза, оро дэбдихэр болон бусад юумэнүүд барандаа бии. Мүн модон гэр баригданхай. Тиихэдэ баруун буряадуудай баридаг байһан найман ханатай гэрнүүд эндэ бии. Гэрнүүдые тойруулаад хони, малай хорёо, хашаа, дал, тээлниг болон бусад байрын барилганууд хэгдэнхэй.

Шэмээшэгүүдэй байдал харуулһан гурбан ондоо гэр эндэ бии. Эдэ гэрнүүд Хүйтэн нютагһаа асарагдаа юм. Нэгэдэхи гэрынь үгытэй хүнэй гэр. Уран дархан ажалша хүнэй гэр. Газаагуурнь янза бүриин олон зэмсэг. Гэр доторнь шэмээшэгүүдэй гар урлалай бүтээлнүүд. Хоёрдохи гэрынь дунда шадалтай хүнэй гэр. Хоёр томохон таһалгатай. Нэгэниинь айлшадые угтадаг, гоёор шэмэглэгдэнхэй таһаг. Углуудань бурханай хүрэг. Энэ гэрэй газаа хэдэн томо амбаар, ужам һарабша. Һарабша доро сеялкэ, хэдэн янзын тэргэ шарга, модо тошиилдодог станок болон бусад юумэнүүд табигданхай. Олон үхэр малай багтахаар томо хуһамаг хорёонууд, модо түнхижэ хэһэн амһартанууд. Гурбадахинь баян хүнэй гэр, хоёр дабхар томо байшан. Нэгэдэхи дабхартань баянай магазин.

Оротон угсаатанай байдал харуулһан чумууд эндэ бодхоогдонхой. Модоной холтоһоор хэһэн чум, үйһөөр бариһа чум ба орын арһаар хэһэн чум. Чумуудай хажууда зундаа эдеэ хоолоо, зөөри зөөдэлөө хадагалха багахан хушалтатай аранга. Мүн үбэлдөө юумэ хээд байха дүрбэн үндэр һаднаг дээрэ бариһан амбаархан.

Музей дотор церковь бии. Тэрэниие һэльбэн заһалга дүүргэгдэжэ байна.

Буряадуудай мүргэл хэдэг багахан дуган музей-заповеднигэй тэгэндэ табигданхай. Дуган дотор манай буряад орондо байһан 23 дасанай фото-зурагууд болон бусад юумэнүүд табигданхай. Һаяар Галуута-Нуурһаа дасанай байшан асаржа эндэ табигдаха.

Мүн Дэдэ-Үдэ хотын урданай байдал харуулха тусхай талмай эндэ баригдаха. Улаан-Үдэ хотодо мүнөө байһан хуушанай хэдэн гэрнүүдые тэндэ абаашажа табиха юм. Эдэ барилганууд 1975 он болотор барижа дүүргэгдэхээр хараалагдана.

Музей-заповедник мүнөөдөө 1200 гаран экспонадуудтай. Саашадаа бүри олон болохо юм. Эндэ буряад, шэмээшэг, оротон зоной урдань хэрэглэдэг байһан юумэнүүдые, хубсаһа хунар болон буряад хэрэгсэлнүүдые мэргэжэлтэ этнограф, историгууд урдань байһан хэбээрэнь таараалдуулан табинхай.

Июлиин 2-ой 3 сасһаа музей-заповедник хүдэлмэриеэ эхилхэ.

Б. БАТОЕВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ. 1. Баруун буряадуудай найман ханатай гэрнүүд. 2. Шэмээшэгүүдэй гэрнүүд. 3. Дуган.

П. БУРМАКИНАЙ фото.

Ц. ДОНДОГОЙ

ХҮХЫ

(Басни)

Хүбшын модоной үндэртэ
Хүхы донгододог һэн ха.
Хүрьһэтэ һайхан дэлхэйгээ
Хүхижэ магтадаг һэн ха.

Заганай үндэр дабаанда
Залуу хүхы мүндэлөөд,
Долонгир абьяастай
дуугаар
Донгодоно юм ха гэлсэбэ.

Хүншье, аншье,
шубуудшье—
Хүлтэй, шэхэтэйл амитад
Залгаа бүтэдэ һайхашаан,
Залуу хүхые шагнанад.

Газар дэлхэй дээрэхэнэ
Гансахан дуушаб гэжэ
Найдажа ходо ябаһан
Наһажаал Хүхы гомдобо.

Хаягты саашань тэрэнээ!
Хашан, ахир хоолойтой,
Дуулажа шаданагүй!—
гэжэ
Дураа гутан хэлэбэ.

***

Хүрьһэтэ энээхэн дэлхэйдэ
Хүхын дуун хэзээдэш
Шэнхинэжэл байг лэ гэжэ
Шэбшэхээ янаб даа
Хүхы?

ОНЬҺОН ҮГЭНҮҮД

Харгын шабар дахангүй
гара,
Хара һанаанда халдангүй
яба.
Абаха болоходоо—һонор,
Үгэхэ болоходоо—дүлии.
Һайн хүн—һарьдагһаа
үндэр,
Һанаһан хэрэг—агуулаһаа
үндэр.
Һайн хүнэй—зан даруу.
Һаар хүнэй — зан харуу.

Үндэр хадые саһан дараха,
Үтэлһэн хүниие наһан
дараха.
Эрхим хүн эрдэм
шэнгээдэг,
Адаг хүн архи шэнгээдэг.
Ажалша хүнэй—амбаар
дүүрэн.
Залхуу хүнэй—тогоон
хооһон.
Дүтые бү хара—дүрбэ
хонохош.

Холые хараа һаа—
хоёр хонохош.
Ойн модон
Үзүүртэй богонитой байдаг.
Олон хүн
Һайтай муутай байдаг.
Харахадаш—
Ханалма ялагар—
Үзэхэдэш—
Үзэлэй муухай.

Д. ЦЫРЕНЖАПОВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. Нүхэр Л. И. Брежневэй албанай хэрэгээр США ошоод байһан тухай материалнууд. КПСС-эй обкомдо, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ. «Гэр—бэлэг» В. Николаевай фоторепортаж.

Хоёрдохи хуудаһанда. Партийна комитедүүдэй пленумүүдһээ — суглуулбари. Э. Терентьевэй «Оньһожоруулагдаһан звено» гэһэн статья. Мүрысэдэг хүршэнэрэймнай һонин.

Гурбадахи хуудаһанда. Уран зураг тухай С. Червонная гэгшын статья. АПН-эй материалнууд. Хилын саана.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. «Субботний огонек». Элдэб һониной дээжэ Ф. Сорокиной фоторепортаж.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

«Орбита» харуулна:

16.30 — «Время»— мэдээсэлэй программа. Нүхэр Л. И. Брежневэй США-да ошоод байһан тухай. 17.30— Москвада боложо байһан балледэй артистнарай уласхоорондын хоёрдохи мүрысөөнэй түгэсхэлэй концерт. 20.00 — Совет залуушуулай үдэртэ зорюулагдаһан дамжуулга.

Улаан-Үдэ харуулна:

21.15 —Буряадай АССР-эй 50 жэлэй ойдо. «Байгал шадарай түрэн»—документальна фильм.

«Орбита» харуулна:

22.40 — Д. Кабалевскиин Скрипкэтэй наадаха оркестрэй концерт. 23.00— «Время»— мэдээсэлэй программа. Нүхэр Л. И Брежневэй Америкын Холбоото Штадуудта ошоод байһан тухай.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ харуулна:

17.30— «Последний рейс Альбатроса» — телевизионно уран һайханай фильм (1-дэхи серн). 18.40—Концерт. 19.40 — «50 жэлэй түүхэ-бэшэг». «1948-дахи он».. 19.50 — «Последний рейс «Альбатроса»—телевизионно уран һайханай фильм (2-дохи сери).

САГАЙ УЛАРИЛ

Республикадамнай мүнөөдэр үүлэтэйшэг байха. Урда аймагуудай зарим газарнуудаар багаханаар аадарлаха. Баруун-хойноһоо секундын 5—9 метр хүсэтэйгөөр һалхилха. 25-29 градус дулаан болохо, Байгал шадар, хойто аймагуудаар 20—24, Улаан-Үдэдэ һүниндөө 10—12, үдэртөө 26—28 градус дулаан болохоор х[...] теэгдэнэ гэжэ Улаан-Үдын авиаметеостанци мэдээсэнэ.

Редакторай орлогшо
М. Н. НИМАЕВ.

Байгал далай
Байгаалиин нюдэн гээд,
Үбгэ эсэгэнэртнай
Үнинэй хэлэдэг һэн.
Номин Байгалай
Ногоон хүбөө эрьедэ
Ганса нарһан
Гантатараа шуургантан
тэмсээд,
Наран тээшэ
Нарнихан бэеэрээ зүдхэн,
Үрһэ хүрэнгөө
Үлгэн дэлхэйгээр
тараагаа..
Байгал далай
Байгаалиин нюдэн гээд,
Үбгэ эсэгэнэрэйтнай
Үнинэй хэлсэдэг һэмнай.

В. ВОЛОДАРСКИЙН фотоэтюд.

Шог рассказ

ОРЛОГШО

— Баһал юумэн бүтэбэгүй даа! Яаха болоо гээшэб? Тэрэ яяр радиаторынь хаанаһаа олоожо үгэхэ юм? — гэжэ Дамнин Даржаевич гэмшэһээр, гэмэрһээр даргынгаа таһалгада орошоно.

Таһалга соо тоо бүридхэгшэд, тэрэ тоодо главна бухгалтер, кассир, ахалагша экономист гэгшэд абягүй һуунад. Урда урдаһаа гэлиб-галиб харалсана. Дарга Дарма Дондопович тон сухалтай хэбэртэй. Складые даагша Бальчин урдань зогсоно. Дарма Дондопович тэрээндэ шанга хоолойгоор:

— Хэзээ энэ хара уһаяа залгихаяа болихо хүмши? Нэтэрхэдээ ажалдаа тархияа заһаад ерэдэг болоош, — гэжэ байжа шангарна.

Орлогшынгоо орожо ерэһые обёорһон дарга һогтуу Бальчиниие «һуу саашаа» гэжэ зандажархёод:

— Зай, Дамнин Даржаевич, хэр ябажа ерэбэш? Үнөөхи радиаторнай гарта оробо гү?— гэжэ хандана.

Аргагүй ехэ алдуу, зэмэ хэжэрхиһэн түхэл шарайтай Дамнин Даржаевич:

— Бүтэһэн лэ юумэ үгы даа, Дарма Дондопович! Баазада радиатор үгы байна. Содбо Рабдановичта еөртэнь орооб. «Хойнотоот, нэгэ хэды байһаниинь бэшэ тээшэнь тараажархёобди» гэжэ тэрэ хэлээ.

— Тиимэл болохо гэжэ тухайлжа һуугаа һэм. Өөрөө ошохо юм аад, халаг! Маанад шэнги хэн унтажа хэбтэхэ юм. Юумэ бүтээхэ хүнүүд бэшэл гээшэт, — гэжэ дарга дуугараад, таһалга сооһь һууһан хүдэлмэришэдэйнгөө урдаһаа муухайгаар хаража, стол дээрэ байһан телефоной трубка абаадхиба.

— Алло, алло, телефоной станци гү? Хэн, Лиза гүш даа? Намайе баазын дарга Содбо Рабдановичтай түргэн холбо.... Юу, занято? Хэн хөөрэлдэнэб? Дүүргүүлэ саашань, хожом шашалдана бээзэ, — гэжэ захиран бадашаба.

Дарма Дондоповичын шанга хоолойһоо сошоһон телефонистка тэрэниие дары бушуухан баазын даргатай холбобо хэбэртэй.

— Аа, Содбо Рабданович! Сайн, сайн! Хэр байнат, гэр бүлэ, бэе махад амар тайбан гү? — гэхэ мэтээр Дарма Дондопович баазын даргатай зөөлэн зохидоор хөөрэлдэжэ байтараа, нигэжэ хандаба. — Содбо Рабданович! Намаяа абарыш даа, ябагандаа ороод байнаб. Машинын радиатор һалаа... Юундэ үгы байха һэм даа... Болниш даа, мэдэнэб, мэдэнэб, намдаа нэгые олохол байхаш... Бишни харюугүй үлэхэгүйб... Одоо хүрөө, хүрөө, туһалбал гээшэш. Баяртай!

Телефонойнгоо трубка табихатайгаа адли Дарма Дондопович шэг шарайгаа хубилгажа:

— Дуулаба бэзэт, иимэл байнал даа, нүхэдүүд! Хүнүүдээр хөөрэлдэжэшье, тэдэнһээ юумэшье абажа шадахаяа болибо хат. Бүхы юумэн ганса минии тархи дээрэ гээшэ гү? Минии үгы һаа, яаха хүнүүд гээшэбта? — гэжэ һайрхажа байтараа, орлогшодоо хандажа:

— Дамнин Даржаевич! Эндэ һуужа байха юумэн үгы. Үтэр түргэн ашаанай нэгэ машина абаад, баазада дахин ошоод, тэрэ радиатор абаад ерэ. Хүнэй бэлэн болгоһон юумые абажа шадаха хүн аабзаш даа. Али өөрөө ошохом гү?—гэжэ орлогшынгоо сэдьхэл һанаа бүри ехээр зобоохо.

Радиатор гуйжа хоёрдохёо ерэһэн орлогшые Содбо Рабданович түрүүшынхиһээ ондоогоор, зөөлэн зохидоор угтажа абаад:

— Аа, Дамнин Даржаевич! Ямар түргэн хүрэжэ ерэбэт. Тандаал гэжэ нэгэ радиатор арай гэжэ олобобди. Түргэн бэшүүлээд, абаад яба,—гэһэнэйнгээ һүүлээр нэгэ хүдэлмэрилэгшэниие дуудажа, хэрэгтэй захирал үгэбэ.

Хэдэ дахин ябажа, хэрэгээ бүтээһэн Дамнин Даржаевич гэр тээшээ бусаба. Автомашинын зөөлэн кабина соо һуужа ябаһан орлогшын толгойдо элдэб янзын бодол түрэнэ. Олон жэлэй туршада орлогшоор хүдэлхэдөө хараһан, үзэһэнөө, ажабайдалай ойлгосогүй орёо ушарнуудаар дайралдаһанаа һанан гайхана. Жамбал жолоошон тэрэнэй бодол тааһан хэбэртэй иигэжэ хандана:

— Дамдин Даржаевич! Баазада радиаторай байтар Содбо Рабданович юундэ хэдэ дахин ябуулна гээшэб? Дарма Дондоповичын хонходоходо хамаг юумэн бии болошоно гээшэ гү? —гэжэ асууна.

— Энээн тухай өөрөө бодожо ябанаб. Даб гээд нэгэ хэдэн үгөөр ойлгуулха хэрэг бэшэ. Энэшни орёохон лэ асуудал байха, — гэжэ Дамнин Даржаевич жолоошондоо шоглотойхоноор хэлэжэрхёод, өөрынгөө толгойдо бодоно:

«Хайшаа боложо байна гээшэб? Зарим нэгэшүүл ямаршье асуудал шиидхэхэдээ юундэ шэг шарай, танил тала, зэргэ зиндаа харадаг болошообоб? Тиимэшүүл дарганарай хандахада хэрэгынь дары түргэноор бүтээдэг, жиирэй зоной таһалгадань ороходонь тархяашье үргэдэггүй. Хайшаа юм?..

Тиигэжэ бодоһоор, шэбшэһээр ябатараа, Жамба жолоошоной зөөлэн машинада бүүбэйлүүлэн, Дамнин Даржаевич һажан хурхиршаба. Жамба жолоошон унтажа һууһан орлогшые хаража: «Хөөрхы, хүндэхэн тушаалтай байнаш даа. Хүн бүхэн шамай хүндэлжэ, шамда туһалжа байха ёһотой» гэжэ бодоһоор ябатарнь, Дамнин Даржаевичынь:

— Дарма Дондопович! Хэрэг бүтээ, шэнэ радиатортай болообди, — гэжэ хашхараад, һэришоо бэлэй.

Ц. СУБАНОВ.

● Типография управления по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Совета Министров БурАССР. Н.00315. Заказ № 0044